

№7(49)

середа, 26 травня 2004 року

РОМАНИ

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ДВОТИЖНЕВИК

РОМСЬКІ НАРОДНІ ВІСТІ
МАНУШАНО РОМАНО НЕВІПЕ

Ціна договірної

... Збудував я, люди, Храм оцей Високий.
В ньому Бог єдиний — то Циганське Слово...

Лекса Мануш

• ПОЛІТИКА • СВІТ • ПРАВО • КУЛЬТУРА • МИСТЕЦТВО •

РОМИ У РОЗШИРЕНІЙ ЄВРОПІ: ВИКЛИК МАЙБУТНЬОМУ РОМА АНДЕ ПГУТЕРДІ ЄВРОПА: АНГАРІПЕ АНДО АНГЛУНІПЕ

Першого травня відбулася подія, яка стала відправною точкою розвитку всієї європейської спільноти. Десять країн увійшли до Європейського Союзу. Таким чином, вже 45 держав стали жити за новими нормами, коли процеси інтеграції європейських країн призвели до створення єдиної європейської наддержави. На завершальному етапі прийняття Конституції Європейського Союзу.

І водночас у новому Євросоюзі розпочався один з найбільш важких періодів. Непроста соціально-економічна ситуація у деяких державах Союзу і країн, які тільки-тільки увійшли в ЄС, буде великим випробуванням для розширеного Європейського Союзу та ідеї трансатлантичної єдності. Необхідно буде розробити концепцію майбутнього розвитку ЄС. Лакмусовим папірцем демократизації цих процесів і буде ставлення до ромської меншини оновленої Європи.

Не секрет, що у високорозвинутих країнах значна частина

населення перебуває на межі виживання. Це стосується, в першу чергу, таких держав, як Угорщина, Словаччина, Словенія, Польща. Чого варті голодні бунти, які проходили у Словаччині у березні цього року, коли уряд цієї країни змушений був відправити двадцятитисячний військовий контингент на його придушення.

Європейська спільнота стурбована ситуацією з ромами. Як інтегруються вони у новій Європі? Чи призведе це до появи нових видів міграцій, кочувань? Скільки їх хочуть покинути свої країни і переїхати у більш розвинуті економічно держави? Питання не прості. Вже сьогодні відомо, що тільки з країн Балті щоденно відлітають по кілька великих авіалайнерів, заповнені повністю пасажирами, які відправляються до Британії з квитками тільки в один кінець. У першу чергу, це молодь, серед якої, можливо, є і роми.

Об'єднана Європа, прогнозуючи наслідки інтеграції, стурбована становищем ромської менши-

ни, яка складається з восьми мільйонів чоловік. І хоча це різні мовні та етнічні групи (рома, синті, калі та ін.), але вони самоусвідомлюються як саме ромська нація, яка прагне достойного життя, незалежно у якій країні вона проживає.

Необхідно перевести вектори уваги з зовнішньополітичних факторів на внутрішньо-економічні процеси розвитку. Майбутнє у розширеній Європі повинно бути рівним як для представників титульних націй, так і національних меншин. А вісім мільйонів ромів - це вже не меншина, і вони хочуть і намагаються жити краще у нових соціальних умовах оновленої Європи. Становище ромів сьогодні - це виклик майбутньому. Як європейська спільнота буде сприяти ліквідації бідності, підвищенню освіти, працевлаштуванню народу, який вніс значний внесок у розвиток європейської культури, - покаже час.

Євгенія Навроцька

Михайло Золотаренко - учасник чемпіонату світу з боксу в Бухаресті серед юніорів

Юнак, котрого ви, дорогі читачу, бачите на світлині, досяг значних успіхів у спорті: Михайло Золотаренко, 1986 р.н. Він ром. Займається спортом з дитячих літ. Успішно виступив Михайло на багатьох престижних змаганнях, зокрема у 17 Міжнародному турніру з боксу пам'яті Героя Радянського Союзу В.Арсенова в Донецьку. Той факт, що золоту медаль виборювали 100 спортсменів із Польщі, Молдови, Білорусії, інших країн, промовистий. Найвища нагорода - золота медаль - усе ж дісталася юному рому.

Михайло Золотаренко сьогодні - це гордість спорту, член збірної України, майстер спорту з боксу. Своїми успіхами завдячує заслуженому тренеру України В.М.Мінєєву.

Оживаючий етнос Дживгісарго етносо

Невдовзі після Міжнародного дня ромів, що відзначається 8 квітня, вдалося здійснити давно намічене - побував у ромів Ужгорода, ознайомився з їхнім життям-буттям, домовився з лідерами про подальшу співпрацю. А одним з її кроків є обіцянка написати матеріал до газети "Романі Яг", кожен номер якої зустрічаю з великим інтересом.

ВИТОКИ СИМПАТІЙ
Мій інтерес і пошанування ромів (Циган) почалися в дитинстві. Рано опинившись без батька, який помер у війні важко хворим і невдовзі помер, ріс у дідуся в невеличкому селі Лопушанка на Свалявщині. Долиною протікає річка Дусунка. І довго очікуваною подією для нас, дітлахів, виявлявся прихід навести до нас

гостей-циган, які табором розташовувалися на околиці і кілька тижнів збагачували наше монотонне життя. Були ігри, ворожіння, дивовижні розповіді, змагання, веселощі... Так мимоволі проникли в серце захоплення, подив, співчуття, повага до унікальних людей з нелегкою долею.

Уяву про них збагатили навчання в Мухачеві (недалеко від нашого сільськогосподарського технікуму розташовувалася громада ромів), робота в Ужгороді, знайомство з Радванкою, де виросла дружина (захоплено розповідала про спілкування з сусідами-ромами), кількарічне проживання у Москві (район "Сокольні") та часті відвідини всевітнього відомого театру "Ромен". А концерти і кіно, теле- і радіопередачі у 80-х роках широко популяризували життя цього народу. Чого варті

високохудожні фільми "Табір йде у небо" та "Циган". Про естраду нічого й говорити. Та це був зовнішній, романтичний бік мого замишування.

Гірка правда
Повернувшись весною 1990 року додому, зайнявся партійною, а згодом - науковою і педагогічною діяльністю. То був період політичного піднесення, етнічного ренесансу. Як секретар обкому КПУ вникав у національні проблеми. Побував у ряді ромських таборів, сприяв полагожденню конфліктів між їх поселенцями і місцевою владою у В.Березному та Мухачеві. А створивши незалежний відділ соціальних проблем Карпатського регіону академічного Інституту соціології (м.Київ), підключився до наукових досліджень з етнології.
(Продовження на 5 стор.)

РЕПЛІКА ПАНИ НІКОЛАЄНКО І КРЕМЕНЬ СКРОМНО ПРОМОВЧАЛИ

Про що? Скільки дипломів у руках ромів? І чи можуть представники цього народу купити диплом.

Днями парламент нашої держави розглянув архіважливе питання - освіта і наука. Доповідав голова профільного комітету Верховної Ради з цих питань Станіслав Ніколаєнко. Обнародували такі цифри: лише 13 відсотків українців мають диплом про вищу освіту. Мало це чи багато? Як на кого. Пан Ніколаєнко твердо переконаний, що уряд повинен внести на розгляд парламенту програму підтримки освіти на найближчі роки. Йдеться і про підвищення заробітної плати. Виступав у парламенті і міністр освіти і науки Василь Кремень. Слухали його викладки про те, що нині в системі вищої освіти навчається майже 2,5 мільйона студентів (на денній, вечірній та заочній формах навчання).
(Продовження на 5 стор.)

РОМ-ПРЕС

Робоча зустріч

25 травня у приміщенні культурного центру товариства "Романи Я" відбулася зустріч Генерального директора Міжнародного фонду "Відродження" Є.К.Бистрицького з лідерами ромських громад Закарпатської області, вирішувалися нагальні проблеми життя ромських громад та подальшого здійснення грантових програм фонду "Відродження".

Парламент розглянув погі в Мукачеві

12 травня Верховна Рада розглянула події в Мукачеві. Депутати проголосували, щоб Президент Леонід Кучма звільнив губернатора Закарпатської області Івана Різака, а також начальника обласної міліції Варшаву та його заступника Русіна.

У Європейському Суді більшає справ проти України

Міністр юстиції України Олександр Лавринюк повідомив, що збільшується кількість справ проти України, які надходять до Євро-союзу. Скажімо, протягом 2003 року в Мінюсті знаходилися на операції 163 справи, надіслані українському уряду.

Цього року до Міністерства юстиції вже передано 176 справ з Європейського Суду.

Лазаренко скоро приїде на батьківщину

Майже половину пунктів із звинуваченнями відхилив суддя, який веде в суді Сан-Франциско процес у справі Павла Лазаренка. Лазаренко заявляє, що заробив свій капітал в умовах, коли розвалювався СРСР. Стало відомо, що суду Каліфорнії до кінця травня виправдає Павла Лазаренка, і український экс-прем'єр повернеться в Україну, аби знову зайнятися політикою.

Звів рахунки з життям

Із віка 10 поверху викинувся начальник управління логістики Міністерства оборони України Олександр Судаков. Вважається, що самогубство зв'язане з причетністю Судакова до утилізації боєприпасів на складах Мелітополя, де тривали багатоденні вибухи. Керівник прес-служби Міністерства оборони спростував цю інформацію. Костянтин Хивренко повідомив, що причина зведення рахунків із життям О.Судакова розстежується.

Міністр Папів про збільшення прожиткового мінімуму

Верховна Рада (11 травня) ухвалила Закон України "Про затвердження прожиткового мінімуму на 2004 рік". Міністр соціальної політики та праці Михайло Папів повідомив, що прожитковий мінімум на 2004 рік на 20 гривень 23 копійки більший, ніж у 2003 році. Він становить на одну особу на місяць 362,23 грн.

Путін гостюватиме в Україні

Прес-служба Президента України Леоніда Кучми повідомила, що наприкінці травня Україну відвідає Володимир Путін. Президенти двох країн зустрінуться в Криму.

До того ж Президент України Леонід Кучма, Росії Володимир Путін, Білорусії Олександр Лукашенко і Казахстану Нурсултан Назарбаєв зустрінуться в Києві у кінці травня, щоби обговорити подальші кроки з реалізації Єдиного Економічного Простору.

Уряди чотирьох країн мають намір до кінця 2004 року підготувати пакет проектів угод, які необхідно підписати для формування ЄП.

Руслана перемогла на конкурсі "Євробачення"

49 музичний конкурс порадував шанувальників української співачки Руслани. Її пісня "Wild dance" ("Дикі танці") набрала найбільшу кількість балів.

Україна вперше стала переможцем "Євробачення". Торік співак Олександр Пономарьов зайняв на конкурсі 14 місце.

Наступний конкурс "Євробачення" відбуватиметься у країні-переможниці конкурсу - Україні. Варто сказати, що суперниками Руслани Лижичко були виконавці з Греції, Сербії та Чорногорії. Високі оцінки - 12 балів - співачка отримала від

Литви, Латвії, Естонії, Росії, Польщі та Туреччини. Друге місце на конкурсі отримала Сербія та Чорногорія, третє - Греція.

Орген князя Ярослава Мудрого депутату, побитою в Мукачеві

Маленькою сенсацією стало нагородження Президентом України Леонідом Кучмою орденом князя Ярослава Мудрого V ступеня депутата "нашоукраїнка" Миколою Поліщука - "за значний особистий внесок у розвиток охорони здоров'я, активну участь у законотворчій діяльності парламенту".

Під час виборів мера в місті над Латорицею голову одного з комітетів Верховної Ради побивли бандити.

ДРУГОРЯДНІ ЄВРОПЕЙСЬКІ ГРОМАДЯНИ? ДУЙТОСОРТНЕ ЄВРОПЕЙСЬКЕ МАНУША?

Нещодавно у Відні відбулася дискусія: "Об'єднана Європа - XXI століття".

Делегат Європарламенту Мерседес Ехерер відкрила дискусію доповіддю про шокуючі події у Свівіа Прельові, яка була доповнена виступом Карла Маркуса Грауса про умови проживання ромів у Словаччині. Пролунали висловлювання на кшталт: "циганська промисловість", "холодна депортація", "чистий расизм", "палестинсько-аналогічна ситуація".

Заступник міністра соціального забезпечення Крістіан Юра з Бухареста розповів у своєму огляді, що в Румунії "після того як розпався комунізм у 90-ті роки, міжнародні організації інвестували значні кошти у соціальні ромські проекти, поки у 2000 році не була прийнята нова програма". Телер значні інвестиції вкладаються, в першу чергу, в будівництво будинків, доріг, проведення води, електроенергії, оскільки "тільки відновлювати роботу шкіл та дитячих садочків виявилось замало".

Райнер Кліен з Австрійського Федерального Міністерства економіки і праці характеризував ситуацію з ромами як критичну. "Вони не повноправні громадяни, а громадяни другого сорту, і перебувають на найнижчих ступенях суспільства". Пан Рейнер прослідкував дискримінацію стосовно ромів на всіх рівнях. "Практично всі - незалежні та освічені люди, державні службовці, робітники по найму, поліція або просто окремі особи, - всі негативно налаштовані до них". Кліен запропонував проводити прості та ефективні програми, подібні до тих, що проводяться у місті Нодь-

коніко (Західна Угорщина), де всі сторони, від мера до авторитетних ромських лідерів, спільно беруть участь у подоланні расистських настроїв.

Депутат австрійського парламенту Терезія Стоїсіг проаналізувала ситуацію щодо ромів у Австрії і відзначила, що тільки з 1989 року почав відбуватися переворот у ставленні до ромів. В першу чергу, їх перестали називати "циганями", а називають лише "ромами". По-друге, в економічних проектах проводилася політика "сприятливого клімату". Хоча соціально-економічна ситуація ромів у Австрії і тепер не можна навіть порівняти з ситуацією в інших східно-європейських країнах, проте у діапазоні дискримінації виявилось абсолютно аналогічне все ще досить значні".

Пропозиція депутата Європар-

ламенту Мерседес Ехерер провести перевірку "ситуації ромів Словаччини" не знайшла підтримки, оскільки Євросоюз не хоче наглядати за своїми країнами.

Рудко Кавчинський, делегат від Ромського національного конгресу (РНК) з м. Гамбурга, наголосив, що тільки активний тиск на уряді зможе поліпшити становище ромів. Усі моральні апеляції, прохання покращити етичні стосунки наслідків не дають. Він покритикував ситуацію, коли "європейці залишалися осторонь", коли волали десятиріччями про апартеїд у Південній Африці, їхні очі були заповненими на прояви апартеїду в Європі. Ситуацію стосовно ромів Словаччини Кавчинський назвав палестинсько-арабською.

Андрея Коце - представник нещодавно відкритого Інформаційного Офісу Європейських ромів у Брюсселі, відзначила критичне положення молодих ромів, оскільки перервався зв'язок поколінь. Класичні ромські заняття батьків - практично зникли. Роми втратили змогу передачі сфер діяльності дітям. Зараз багато ромської молоді має вищу освіту, оволодіває новими професіями і спеціальностями, такими як юрист, лікар. Багато з них закінчили навчання у Європейському центрі по захисту прав ромів у Будапешті.

На закінчення дискусії Рудко Кавчинський виступив з пропозицією до Євросоюзу: "Ми не хочемо паспорта з буквою 'Z' для Zigenper (циган), нам не потрібний окремий статус, нам необхідні права, як і для всіх європейців".

Підготувала
Євгенія Навроцька

ІСТОРИЧНИЙ РОЗКЛАД ЄВРОПИ

Нещодавно в Україні перебував экс-радник президента США Збігнев Бжезінський. У 2000 році в івано-франківському видавництві "Лілея-НВ" вийшла його книга "Велика шахівниця", яка перекладена багатьма мовами світу. Це - у версії З. Бжезінського - Євроазійський континент: від Іспанії та Великої Британії до Японії та Індонезії. Саме на цій шахівниці вирішуватиметься доля світу. І вирішувати її мають Сполучені Штати.

З того часу минуло кілька років. Як гіпотетично, але прогнозоване розклад стадій розвитку на цій шахівниці відбувається за Бжезінським! Цитуємо:

"1. До 1999 року перші нові середньоевропейські країни будуть прийняті в НАТО, хоча їхній вступ до ЄС, напевно, відтягнеться до 2002 чи 2003 року.

2. Тим часом ЄС розпочне переговори про вступ і прибалтійським республіками, і НАТО також почне просуватися вперед стосовно їхнього членства, так само, як і румунського, а їхнє приєднання правдоподібно завершиться до 2005 року. На певний момент цієї стадії інші балканські держави також можуть стати членами ЄС.

3. Приєднання прибалтійських держав може спонукати Швецію та Фінляндію теж обміркувати членство в НАТО.

4. Десь між 2005 і 2010 роками Україна, особливо якщо тим часом вона зробить значний поступ у внутрішніх реформах і їй удасться ясніше визначитися як середньоевропейська країна, повинна стати готовою до серйозних переговорів із ЄС і НАТО.

Тим часом, можливо, франко-німецьке співробітництво з ЄС і НАТО значно поглибиться, особливо у сфері безпеки. Таке співробітництво мало б стати західним ядром будь-яких ширших європейських договорів про безпеку, які могли б згодом охопити і Росію, і Україну. Беручи до уваги особливу геополітичну за-

цікавленість Німеччини і Польщі в незалежності України, цілком можливо, що Україна поступово буде втягнута в особливі франко-німецько-польські стосунки. До 2010 року франко-німецько-польсько-українське політичне співробітництво, включаючи близько 230 млн. людей, могло б розвинутися у партнерство. Що збільшувало б геостратігічну потужність Європи."

Час, що минув, підтверджує правильність прогнозів З. Бжезінського. Роль внутрішніх реформ в Україні - запорука входження до європейської спільноти - Євросоюзу.

**ДІАНА -
ДЛЯ РОМІВ РАНА**

- Не хочеш помирати - лікуй-ся сам! - говорив мені близький родич Діани з мікрорайону Ужгорода "Радванка", про чю смерть (хоч минув уже третій місяць) не перестають говорити в обласному центрі Закарпаття. - Красуня, учасниця ромського фольклорного ансамблю, майбутня мама пішла з життя у сімнадцять літ. Хто винен? Злочинці від медицини.

Написала останні рядочки, й самий прирок стало. Але це так. Мені неодноразово довелося бути в колишньому облудиспансері (ОТМО "Фтизіатрія"), йдучи слідами скарг у редакцію. Саме тут певний час лікувалася й Діана. Згодом одружилася з хлопцем, якого знала, кохала. Молода сім'я очікувала первістка. На початку сіння цього року (Діана була вже на сьомому місяці вагітності) молода жінка знову звернулася у названий лжарський заклад, бо відчувала щось негарзд із здоров'ям, тим більше, що перебувала тут на обліку. Слід зазначити, що стан хворої катастрофічно погіршувався. 23 сіння її було переведено в Ужгородську центральну клінічну лікарню, де в пологовому відділенні мати та дитина померли.

Не буду переказувати горя чоловіка, батьків, рідних. Той факт, що у похороні взяли участь понад 1000 ромів, промовистий. Одразу ж почалося "виправданн" лікарів, нарікання на обмаль ліків, спеціалістів, умов і т.ін.

Довелося авторці цього матеріалу чути й таке: "Якби Діаночка не була ромкою, то жила б нині...". Гірко від мовленого. Адже для лікарів не має мати аніякого значення національність хворого. У тубдиспансері наявний гінеколог. Та він не оглянув майбутньої породіллі, хоч мав би це зробити. Нам не вдалося зустрітис з паном Русином, бо то "худиць його викликали", то, поки оглядали наше редакційне посвідчення, - він худиць пропав.

Хочеться вірити, що Володимир Васильович та його колеги внесли з цієї трагічної історії урок назажди.

**РАДВАНКА -
ТУБЕРКУЛЬОЗУ
НЕ РАДА**

Можливо, тому, що "зробити" на хворому ромі лікарі не можуть, та багато недужих на туберкульоз у цьому мікрорайоні. Довелося побувати у селі Собатині на Іршавщині у ті дні, коли американські лікарі приїхали й обстежили кілька сотень ромів. З великою автоматизацією, обладнанням із Ужгорода, де знаходяться обласне управління охорони здоров'я, очолюване п. Шницером, міський облздороввідділ, не треба долати океану й морів, аби дістатися, скажімо, на вул. Тельмана, де із 260 ромів кожен другий хворий на туберкульоз. Як і на інших вулицях - Богатирський, Ужанський та ін.

- Мешканці вулиці Тельмана суціль безробітні, живуть у поганих побутових умовах, навіть нормально помитися не можуть, воду беруть із єдиної діючої помпи на вулиці... Чи знає міська влада про наші біді? Знає. Та що з того.

* Сам собі медик

ГАРЯЧА ТЕМА

Medicus Amicus*

АБО ЧИ ПЕРЕСТАНЕМО НАРІКАТИ НА "МІНІСТЕРСТВО ХВОРОБ"?

Охорона здоров'я в Україні у край занедбаному стані. Хворий сам по собі, а лікар - теж. Нецодовано ЗМІ обнародували наведені Розрахунковою палатою "фінансові дива": за період 2000-2001 рр. Міністерство охорони здоров'я витратило незаконно (присвоїло) 54,4% бюджету, або 113 800, 2 тис. гривень. Вдумаймося в цифри! Зрозуміємо, що за ними стоять людські життя. Міфом є прозорість медицини, її доступність (безплатна за Конституцією) медична допомога і т.ін. Діяльність того чи іншого чиновника від медицини оцінюється за поданими у звіті цифрами. Голові лікарі на своїх посадах перебувають десятки літ, процвітають "побори" від хворих, зникають десь гроші на зарплати (55% "у тіль"), ліки. Корупція охопила медицину, низько впад авторитет лікаря.

змусять залишити їх "боса" - Погорелова...

Се ля ві, - кажуть французи.

**ШУКАЄМО
ВИХІД...**

Роми поки що його, себто вихід бачать у одній новації - створенні медичних центрів для ромського населення за підтримки міжнародних фондів.

Пригадуються урочистості з нагоди відкриття медичного центру в м. Перечин, при місцевій лікарні. Все було там - обласно-

- Я свідомий того, яку тяжку ношу беремо з Оленою Василівною Любкою на свої плечі. Але ж маємо обидвоє чималий досвід, десятки літ праці в медицині. У мене там були й успіхи, й поразка, коли не міг врятувати людини...

Консультативний центр було відкрито у середині червня минулого року, згідно з державною програмою "Роми 2003-2006". Передбачено в цьому документі організувати медичні стаціонарні пункти ще в ряді сіл району, де компактно проживають роми - Королеві, Чорнотисіві, Вилочу.

Усі присутні на цьому святі роми були запрошені оглянути приміщення, а також територію табору (на Водяній), поруч із яким розташований центр.

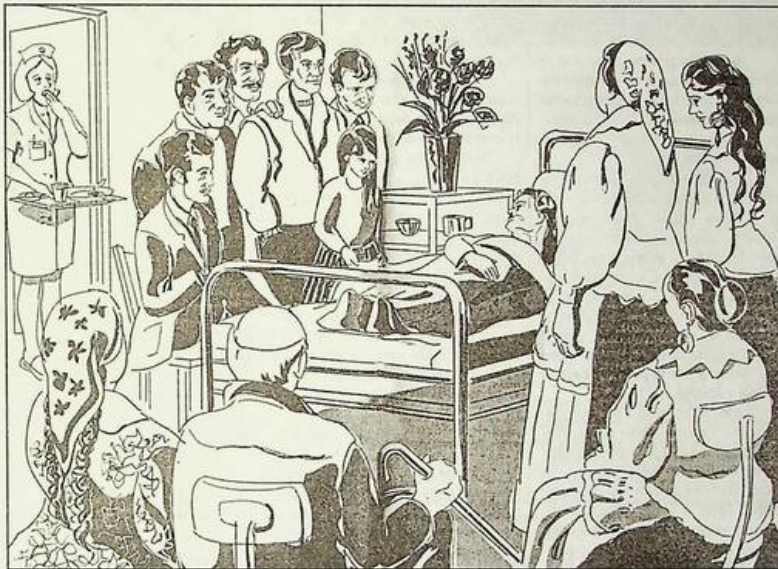
- Понад 300 ромів проживають у таборі. А ще дві сотні у місті. Немало з них хворі, - говорила нам активна помічниця голови Виноградського районного товариства "Романо Дром" Ласла Ласловича Дюрі, його дружина. - Чоловік довго ходив по різних інстанціях. Пішла влада йому назустріч. Карпатський фонд виділив певні кошти, дав підтримку... Посудьте самі: у медпункті працює лікар (мова йшла про дільничного терапевта Олену Василівну Любку, - Ю.З.), яка в медицині 45 літ.

Вулиці Пушкіна, Ардовець, імені Івана Франка - тут проживає немало міських ромів. Для них відкриття медпункту - то можливість підключитися, пройти обстеження, отримати консультацію лікарів. І спершу з сумнівами, недовірою до лікарів (чи дійсно нікому не треба платити?), а згодом все сміливіше переступали поріг... Коли потрібно - то звідси направляли в поліклініку, райлікарню...

- Кошти, виділені Карпатським фондом, вичерпалися, - розповідав днями Ласло Ласлович Дюрі, - але медпункт продовжує працювати. Влада виділяє кошти на зарплату лікарям, ліки... Однак мушу сказати, що у Виноградському таборі немало хворих, зокрема на туберкульоз. Це дуже турбує. Роми ж такі люди, як інші.

- Медичний центр для ромського населення при товаристві "Ром Сом" (сума 3000 доларів) підтримує Міжнародний фонд "Відродження". Про його реальну діяльність розкажемо ближчим часом.

Юлія Зейкан,
Закарпатська область

Це говорив бирів із вулиці Тельмана О.О. Лацко.

Олександр Олександрович теж би хотів, аби людей кваліфіковано обстежили спеціалісти із онкодиспансера. Треба, щоб у місті при обласному управлінні охорони здоров'я був певний лікар, який відповідав би за здоров'я ромів.

- А найкраще, аби був ром - спеціаліст у штаті обласного управління охорони здоров'я, - говорили нам жителі вулиці Богатирської, де теж мешкає немало ромів.

Шкода, що в області лише незначне число ромів здобуло спеціальну медичну освіту - у Великому Березному це Іванна та Василіна Тирпак, а в Ужгороді - Марта Чурей. Є ще кілька спеціалістів, які навчалися за кошти Міжнародного фонду "Відродження", Ужгородський національний університет так і не спромігся за скоро 60 років свого існування, хоч і має медичний факультет, підготувати і випустити бодай одного ромського фахівця-лікаря...

Розалія Б. (мікрорайон "Шахта"):

- На свою мізерну пенсію, яка не дотягає і ста гривень, не можу придбати ліків. У міській лікарні пролежала чи не місяць. І жа не смачна, донька відривала від ротів дітей і щось мені приносила смаченьке... Бачила, як лікарі й медсестри "опікуються" тими, хто "позолочував" руку...

Низька зарплата лікарів - причина того, що наявні "побори" з хворих. І на всіх рівнях. Звідси - неправильно поставлені діагнози, якість лікування тощо.

Матеріальний рівень ромів - повсюдне безробіття. Вонад сто тисяччому місті жба що сто ромів працюють у різних службах, зайнятих тим, аби Ужгород своїм сміттям не лжяков горюдан та приїжджих... Це частинна зайнята малим бізнесом, інші - просять від людей...

Не комусь іншому - Президенту Леонідові Кучмі, губернаторові Івану Різаківі та меру Ужгорода Віктору Погорелову адресували погорільці з вулиці Тельмана листа-скаргу.

- Та дали міської пошти наша скарга не пішла, - говорили мені. - Леонід Данилович її в очі не бачив. Сховали помічника та радника її і від губернатора. У мерію самі віднесли. Та там вона потрапила до заступника Віктора Погорелова пана Повхан. А той віддав її своєму підлеглому п. Зозулинцю... І він дав спершу відповідь у четвертій ЖЕК (на його території проживають автори листа), а відтак і редакції, мовляв, пишуть у високі інстанції скарги, а самі винні... за електроенергію...

Що не кажіть, а пан Повхан, і пан Зозулинець, як і інші чиновники від комунальних служб, медицини або культури, займають свої кірса і тоді, коли своє

вані лікарняні кабінети, у які записали охочих пересвідчитися у їх справжності, досвідчених лікарів, відповідальний за "грант" - голова Перечинського районного товариства "Романі Яг" Ігнат Тирпак, молоді мамі-ромки, які прийшли з дітьми...

За час діяльності цього центру пройшли обстеження десятки хворих не лише в Перечині, а й вольському та ромському таборах села Порошково, інших. Для найбідніших - безкоштовно виділялися ліки...

По-справжньому святом для ромів Виноградівщини стало відкриття у районному центрі медико-консультативного кабінету для ромського населення. Йосип Васильович Андрашко, а це було на відкритті, яке проходило за участі керівництва району, дивився:

РОМ-ПРЕС

Вчимося захищати права

У середині травня у м. Львові пройшов тренінг "Моніторинг дотримання прав ромів", який був організований правозахисним центром товариства "Романі Яг" у рамках проекту, фінансованого Європейським Союзом.

Місцева ромська організація "Терніне", очолювана Миколою Юрченком, гостинно приймала представників 17 ромських регіональних організацій України. На тренінгу, що проходив під керівництвом координатора Європейського Центру по захисту прав ромів (ERRC) Іштваном Феньвеші разом зі співробітниками ERRC Тарою Беард та Азам Байбурді, учасникам була надана повна інформація про мету та завдання моніторингу, а також про те, як він проводиться, як будуть використовуватися його результати у захисті прав ромів.

"ПРОБЛЕМ АРДАНІВСЬКІ РОМИ У СЕЛІ НЕ СТВОРЮЮТЬ..."

"ПРОБЛЕМИ АРДАНІВСЬКЕН РОМЕН АНДО Г'АВ ЧІ КЕРЕН..."

Село Арданово, що на Іршавщині, розташоване на схилах гори Гат, за 18 км від Іршави. Назва села, напевно, походить від імені одного із його давніх володарів - Ардана. Через село протікає річка Мухів Яр. На узбіччі села знаходиться ромський табір, який налічує близько 40 дворів-сімей. Зі слів голови Арданівської сільради Михайла Станіши, у них на обліку числяться і проживають 210 ромів.

Угледівши незнайомців з фотоапаратом і оберемком газет "Романи Яг", першими висипали назустріч, як завжди, діти й допитливими чорними оченятами почали розглядати пришельців. За дітьми вийшли й дорослі - жінки, чоловіки, молодь. Вони тісно оточили нас, коли я з фотоапаратом почали роздавати новинки. Розговорилися.

- У мене, паніко, велика біда, - озвалася ромка похилого віку з кривулею у руках - Дочка залишила на мене п'ятох дітей, а сама виїхала з села в іншу область. Там створила нову сім'ю, має двох дітей від іншого чоловіка, а про цих навіть не згадує і не допомагає. Ми з дідом їх виховуємо. Пенсія мала, а от 14-річний внук дуже хворий. Має часті серцеві напади, а ліків нема за що купити. А ще через несплату за електроенергію мені хочуть відірвати світло. Чи не можна якось зарадити моїй біді?

Йолана Варга плакала, схилившись над ціпком, а внуки втішали її.

- Не сумуйте, Йолано Андрієвно, - обізвався Петро Митрович з пересуваного візка, - невдовзі внуки підростуть і будуть допомагати. От у мене біда непоправна. Ніколи не думаю, що через незначну травму доведеться втрачати ліву ногу. Ампутовали її у грудні минулого року. Тепер вже ніколи не зможу їздити на роботі... Як став непрацездатним, то дружина покинула мене. Разом із двома синами мешкаю зараз у матері. Живемо на

мізерну пенсію у 149 гривень. Працівники райсоцзабезу виділили безкоштовно пересувний візок і милиці. Обіцяли ще кімнатну коляску. Як інвалід другої групи буду отримувати невелику пенсію, бо маю всього 6,5 року трудового стажу, а всі інші роки ходив по заробітках у різні області України. Якби ще сільська рада у такий скрутний час могла виділити мені гроші на ліки, бо вже й друга нога починає боліти, був би вдячний.

- Чи відвідують діти з вашого табору школу, чи вміють читати, писати і чи володіють ромською мовою? - звертаю до старійшини табору Федора Івановича Лакатоша.

- Наші діти ходять у загальну сільську школу разом із сільськими дітьми. Однак дуже погано читають, рахують і пишуть. На них мало звертають уваги, тому батьки не зацікавлені, щоб вони ходили до школи. А ромську мову знають тільки люди похилого віку. Молодь не хоче, на жаль, учини.

- Федоре Івановичу, ви певно, маєте авторитет серед ромів табору...

- Авторитет маю. І всі як у таборі, так і в селі, коли щось станеться, то біжать до мене зі скаргами. Я - є бировом табору. Та добре би бути депутатом сільської ради. Тоді б мав можливість більше вирішувати актуальні питання. Раніше я працював у радгоспі "Перемога", а тепер в основному їзджу з бригадою на заробітки у Київську область. Дружина хворіє з дитинства, та все

одно їздить разом зі мною, як і інші жінки. Днями вже знову виїжджаємо. Отже, якби приїхали на тиждень пізніше, то в таборі зостали лише б дітей і людей похилого віку.

- А землю вам виділили, адже багато хто з вас, певно, працював у радгоспі? - запитує старійшину табору.

- Землю нам виділили, але далеко за селом. Земля дуже кам'яниста, орати її не можна, а лопатю таку ділянку обробити важко, тому багато людей її залишили і не обробляють. Є такі, що мають пай, але отримують на нього мізерну плату.

Прощаючись із ромами табору, я пообіцяла: все те, про що довідалася від них, передам голові Арданівської сільради і буду клопотати про надання допомоги.

Отже, трохи пізніше, під час бесіди з головою сільської ради Михайлом Івановичем Станіши, я поставила йому кілька запитань.

- Я знаю від ромів, Михайле Івановичу, що вони отримали земельні ділянки...

- Так, звичайно: від 7 до 25 соток. А ті, хто працював у колгоспі, то по півтора гектара. Од-

сиротам, хворим, інвалідам, багатодітним сім'ям. Видаємо довідки для отримання гуманітарної допомоги у "Червоному Хресті". У таборі усі православні християни, ходять молитися і святити воду, вербу і паску у православну сільську церкву.

- Михайле Івановичу, ще так: ваш дільничний лікар Єлизавета Олександрівна Митрик сказала, що у таборі велика проблема щодо туберкульозу. Що скажете про це?

- Туберкульоз - одна з головних проблем. Одна жінка лежить у лікарні в с.Довге. Часто втікає додому, і її силоміць знову повертають на лікування. А ще велика проблема та, що ромів дуже тяжко змусити пройти флюорографію. Звертаються тоді, коли вже відкрита форма туберкульозу. Проте намагаємося робити все, щоб ця хвороба у таборі не поширювалася.

- Очолюючи сільську раду, чи не маєте, Михайле Івановичу, серйозних проблем із громадою ромського табору Арданово?

- У житті всека буває, проте великих проблем арданівські роми у селі не створюють. Вони наймаються до сільських людей обробляти городи, їздять на заробітки, не крадуть, не влаштовують бійок, живуть мирно з сільським населенням. Життя ромів дуже складне, але вони у тяжкий час намагаються вижити і не конфліктувати. А ми, як можемо, їм допомагаємо. В першу чергу тим, хто потребує лікування.

Волика Опаленик
На світлинах: арданівські роми біля своїх осель разом із бировом (в центрі з газетою) Федором Лакатошем.

Йолана Варга, на яку донька залишила п'ятох своїх дітей.

нак багато хто з них землю не обробляють, скаржаться на погану якість. Ті, хто видав у оренду, то через неурожайність минулого року отримали всього по 30 гривень і 3 центнери пшениці за рік.

Якщо звертаються до нас, то надаємо одноразові допомоги

ВІСТІ З РЕГІОНІВ

АНСАМБЛЬ МАВ УСПІХ ЛАЧО АНСАМБЛЬО

Ромський ансамбль "Романо Дром", яким керує Йосиф Іванович Муржа, був запрошений взяти участь у першому Виноградівському районному фестивалі виноградарств-виноробів.

На театралізованому святі, на яке зібралися не лише сільські громади зі всієї Виноградівщини, а й гості з сусідніх районів, а також з-за кордону - Угорщини, Росії, наші аматори виступили з величезним успіхом, продемонструвавши всю красу ромського танку. Ансамбль грав і танцював не тільки на сцені, а і у святковій театралізованій колоні, яку і відкривав по вулиці Миру у Виноградіві.

Програма фестивалю була насиченою: в парку Перені після урочистого відкриття свята, відбулася виставка-продаж виноробної продукції, розіграш святкової лотереї, виставка-продаж творів декоративно-прикладного мистецтва, конкурс "Кращий кухар фестивалю" та інше.

Закінчилося свято конкурсами й розвагами місцевих жителів і гостей.

Ромський ансамбль "Романо Дром" вітали і дякували йому за музику й танці як глядачі, так і голова Виноградівської районної адміністрації Павло Федоренко.

На світлинах: під час свята.

Програма МОМ

У Виноградівському районі роми похилого віку отримують гуманітарну допомогу від МОМ. Громадське товариство "Романо Дром" щиро вдячне цій організації, особливо її координатору по Україні Ользі Озьорній, а також Виноградівській районній держадміністрації і культурно-просвітному товариству "Романи Яг" - за сприяння з роздачі продуктів.

Ласло Дюрї, голова громадського товариства "Романо Дром" На світлинах: "гуманітарка" приїхала в село Шаланки Виноградівського району, де її дуже чекали.

Щороку всі львівські роми збираються навколо возниці і весело святкують "день каші" - початок кочового сезону

"ДЕНЬ КАШІ"

Уже століттями львівські роми влаштовують забаву саме 14 травня - варять "кашу". Раніше вони збиралися всім табором на великій галявині, випробовували зброю, облаштовували свої вози, бучно святкували, а потім вирушали в дорогу. То був початок кочового сезону. Цього року львівські роми також вирішили відзначити своє свято.

... Тут зібралися всі роми, які живуть у Львові. І немає значення, чи це маленька дитина, чи це старенька бабуся або дідусь. Святкують усі! Святкували роми, як завжди, гучно і весело. Цього дня вони готували свою національну страву - пшоняну кашу з

куркою і спеціями, яка вариться у великому казані на возниці. Цю їжу завжди готують лише чоловіки. Загалом, за традицією, чоловіки і жінки в цей день тримаються окремо одне від одного: жінки з одного боку галявини, чоловіки - з іншого. Лише ввечері, коли застїпала у розпалі, сім'ї об'єднуються і святкують разом. Звичайно, сучасне святкування відрізняється від колишнього. Тепер усі їдуть до лісу в машинах, а не кіньми. Колись сиділи навколо вогнища на землі, тепер беруть із собою крісла, столи. Одним словом, цивілізація!

Олена Юрченко, м. Львів

(Закінчення. Поч. на 1 стор.)

Першим вагомим кроком до вивчення становища ромів у нашому краї було соціально-демографічне обстеження, здійснене у 1989 - 1991 рр. регіональним відділом Інституту економіки АН України, Ужгородським університетом та Карпатським філіалом Міжнародного інституту менеджменту. Його ініціював і очолював знайомий, чуйна людина, професор Г.С.Ємець. Обстеженням було охоплено майже 4 тис. ромських сімей, проводилося воно на ґрунтовній методологічній основі, а результати його ретельно опрацьовані та обнародувані. У 90-х роках відомий письменник В.Кухта видавав над-

Оживаючий етнос

Дживдісарго етносо

звичайно цікавий і корисний журнал "Карпатський край". На початку 1994 р. ми з Г.С.Ємцем запропонували йому статтю, яка невдовзі вийшла у цьому часописі під назвою "Вимірюючий етнос?". Обширна за обсягом, вона об'єктивно висвітлювала важке становище ромів Закарпаття. Та сьогодні я хочу привертнути увагу не до змісту, а іншого - назви і суверенітетних розділових знаків до неї. Запитальний час знімати. І ось чому.

Є зміни - до кращого

Шостий рік я - у Верховній Раді. Як народний депутат від Компартії України вхожу до Комітету з питань прав людини, національних меншин і міжнародних відносин. Крім участі в законотворчій діяльності, довелося побувати у ряді країн (Бельгія, Румунія, Франція, Швейцарія), багатьох регіонах нашої держави, не кажучи вже про міста і села Закарпаття. Отримуємо і аналізуємо багату інформацію (документи, публікації, листи виборців), беру участь у різноманітних заходах ("круглі столи", зустрічі, парламентські слухання, наукові конференції тощо). З усього цього потоку інформації відповідально роблю висновки про те, що в усьому світі, особливо в Європі, проблеми ромів усвідомлюються все повніше і поступово розв'язують. Діють відповідні інституції, приймаються закони, формується зріла громадська думка, а головне - прийнята програма Кабміну "Роми України". Звичайно, порівняно з масштабами і глибиною проблем цього недостатньо. Але дещо обнадіює.

Примітно, що проблеми ромів все більше усвідомлюють представники різних гілок влади. Долаються стереотипи, односторонні оцінки і упередженість до цього самобутнього, талановитого, згорьованого народу. Прогресивна світова спільнота, стурбована долею ромів, намагається полегшити її становище. Чимало роблять щодо цього міжнародний і європейський центри, фонд "Відродження" Джорджа Сороса, місцева влада. А головне - з-поміж самих ромів висувається прошарок зацікавлених у порятунку своїх співвітчизників. Циганське терпіння, кмітливість і працьовитість зроблять своє.

На околицях Ужгорода

З бажанням ближче познайомитися і хоча б чимось посприяти своїм землякам і заіхав я в мікрорайон "Шахта", де на мене чекало чимало приємних несподіванок. Досі з головою ромського культурно-просвітнього товариства "Романи Яг" Аладаром Адамом ми зустрілися переважно на офіційних зібраннях. Тепер же він захоплено і емоційно розповідає про діяльність очолюваного об'єднання, ділився планами, виявив традиційну гостинність. Приємно було зустріти знайомі обличчя - невгамовної Є.М.Навроцької та її колеги по редакції газети Л.Кудрявської, Ю.Зейкан, В.Опаленик. Аладар Євгенович радо показував чергову партію продуктів харчування від зарубіжних благодійників, а Євгенія Миколаївна - свою гордість: бібліотеку унікальних видань, документів і матеріалів з історії і сучасного життя ромів.

По вулиці Тельмана приємно вразили швейний цех, перукарня, соціально-культурний центр ромів. Обід в їхній ідальні виявився по-домашньому смачним.

А Адам того дня поспішав до будапешта, де мав чергове засідання у Європейському центрі правового захисту ромів. Та за кілька годин взаємного спілкування зумів передати мені свою стурбованість, біль за співвітчизників і гаряче бажання, справжню одержимість полегшити їхнє становище. Яюсь по-іншому постанів в уяві ця людина, що була знайомим у СРСР артистом, жила у великих містах, оволоділа багатьма мовами, різнобічними знаннями (у зрілому віці став балкаларом права) і вміннями (як і більшість ромів), а сьогодні невгамовно і самовіддано віддає себе своїм братам і сестрам, щоб вони подолали злидні, голод, забобони. До цього закликає очолювану Закарпатську асоціацію ромських організацій "Єкгіпе" ("Єдність"), у якій чимало внутрішніх труднощів. Та як без них в Україні?!

Тішити, що все більше представників інших спільнот включаються у благородну справу допомоги ромам. У "білої циганки", як шанобливо величають роми Євгенію Миколаївну Навроцьку, безліч творчих задумів, ідей, пропозицій. Дивуєшся, звіздки в цієї

тендітної жінки стільки енергії і співчуття! Нелегко було створити, а зараз випускати регулярно сучасну газету, що здобуває популярність серед ромів усієї України. А оволодіти незвичною мовою і разом з Аладаром Адамом створити і видати оригінальний "Українсько-ромський розмовник"! Й одночасно вести правотвірний захист, дослідницьку діяльність! Добре, що ентузіастів і друзів у закарпатських ромів більше.

... Читаю і перечитую подаровану мені в той квітневий день "Історію циган. Новий взгляд", яку підготували і видали у 2000 р. у Воронежі Н.Деметер, М.Бессонон та В.Кутенков. Подібну б мати нам в Україні! Для цього, зрозуміло, потрібна колітка праця. Всілякої підтримки заслуговують національно-культурні товариства ромів. Час провести нове, порівняльне соціологічне дослідження умов їхнього життя, потреб і орієнтації. Та чи не першочергове завдання - підвищувати їх культурно-освітній рівень, готувати за молоді фахівців різного профілю. Маємо берігати і розвивати здобутки ромського мистецтва. А щоб не змовкла пісня, потрібні хліб, житло, ліки і, не в останню чергу або насамперед, - доброзичливе ставлення до смуглих, невгамовних співвітчизників з боку усіх нас, в Карпатах суціль.

Насамкінець додаю, що особисто і з колегами робитимемо для них все можливе. Хай у спільній біді не черствіють наші душі, не беруть гору егоїзм, зверхність, байдужість. Багатостраждальні роми варті гідного майбуття у нашій самобутній закарпатській родині. Ні, це не вимірюючий етнос!

Іван Мигович, народний депутат України, голова підкомітету Комітету з питань прав людини, національних меншин і міжнародних відносин, перший секретар Закарпатського обкому КПУ, член-кореспондент Української академії політичних наук Київ-Ужгород, травень 2004 р.
На світліні: І.І.Мигович у швейному цеху товариства "Романи Яг"

ІНТЕРВ'Ю

"РОМСЬКА ПІСНЯ - МОЄ ЖИТТЯ"

"РОМАНИ ГІЛІ - МІЙРО ДЖІВІПЕ"

...Що ж виколисувало його пісню? Соловейко на завербленому березі, ясен місяць, мамин спів? Може, й усе це разом. Та, як би там не було, у недалекому дитинстві, ромська пісня стала його життям. Я чув про молодого артиста Миколу Високоляна від багатьох людей, особливо від молоді Мар'яки, Компанівського району, і вирішив із ним поспілкуватися.

- Тавес бахтало, Колю! Мені багато розповідали про тебе як про цікавого сучасного артиста...

- Ну, це вже перебільшення. На сцені я виступаю, як і всі інші

Навчаючись у Олександрівському культосвітньому училищі, практику проходив у селищі Єлизаветградівці. Там і досі живе чимало ромських сімей. Багато з них разом зі мною брали участь у художній самодіяльності, виступали в Будинку культури. А згодом служба в армії...

- Колю, певно, і там не розлучався з музикою?

- Звичайно. Тим більше, що служити довелося у музаводі. У нас там був свій військовий ансамбль.

- Писав і там пісні...

- Так, писав на прохання своїх товаришів по службі про їхнє кохання, розлуку, зустріч, чи щось інше... Ось цю пісню, яку ви щойно почули, я написав в армії. Вона сумна, тому що в ній щем душі від зради... Вона починається так сумно: "Ты ушла, но я не буду страдать..."

- Колю, мені відомо, що після служби в армії ти працював у Федорівській школі, викладав музику. Серед ромів дуже мало вчителів. Важко було працювати?

- Як і кожному вчителю спів, певно, нелегко. Але радію, коли учні вип-

раджують зусилля педагога. У школі від дитячої самодіяльності, а в Будинку культури керував дівочим ансамблем. От саме для них і писав свої пісні, музику...

- А як тобі, Колю, живеться сьогодні?

- Тепер я вже маю свою сім'ю, займаюся невеликим бізнесом у Кіровограді, тут і живу... Щодо музики, то поки що пишу і співаю для себе, своєї сім'ї, для синопка свого. А далі час покаже, як буде. Можливо, створю свій ансамбль, будемо співати, гастролювати... Хочеться, щоб лунала ромська пісня...

- Хай щастить тобі, Колю! Успіху на твоєму життєвому шляху!

Розмову вів Леонід Савицький, власкор "Романи Яг", м. Кіровоград.

На світліні: Микола Високоляна.

учасники художньої самодіяльності. Не знаю, чим це як зацікавив народ...

- Не знаєш, чим? Зізнайся, що за секрет?

- Гаджам, як і нашим ромам, подобаються пісні, які я пишу. - Колю, виявляється, ти ще й пишеш вірші та музику? І коли ж написав свою першу поезію?

- Ще у третьому класі. Пам'ятаю, вчителька моя Марія Павлівна Невдаха на уроці запропонувала написати твір на зимову тему. За хвилину п'ятнадцять я написав вірш... Вчителька похвалила й поставила хорошу оцінку. У шкільні роки грав у духовому оркестрі. Вже тоді вирішив: писатиму музику і слова до неї ромською мовою. Правда, не хочу приховувати, не так вже й добре її знаю, бо моя мати - ромка, а батько - гаджо. Але, повірте, ромська пісня - то є моє життя. Звісно, моя матуся радіє, коли співаю...

ПАНИ НІКОЛАЄНКО І КРЕМЕНЬ СКРОМНО ПРОМОВЧАЛИ

(Закінчення. Поч. на 1 стор.)

593 тисяч з них здобували освіту в коледжах, технікумах, училищах. Називалося число студентів, які навчаються в університетах, академіях та інститутах.

І це багато про що мовилося на парламентських слуханнях. Цілоком справедливо зазначено: освіта нині фінансується у два рази менше від мінімальної потреби, а наука - у чотири рази менше. Студенти, отримавши дипломи, рідко повертаються у село, виїжджають за кордон на некваліфіковану працю, бо у своїй державі не можуть знайти роботу, де б можна на практиці примітити надбані знання.

Сподівалися почути від панів Ніколаєнка і Кременя (та й виступаючих у обговоренні) бодяк щось обнаділиве на перспективу здобуття вищої освіти ромським населенням. Та де там! А між тим вона катастрофічна, хоч і наявна відповідна програма "Роми України". На пальцях однієї руки можна полічити число тих студентів, які навчаються на коштів держави. І це по Україні! Кілька десятків юнаків та дівчат здобувають освіту, а решта вимушені оселитися й продовжують здобувати освіту за фінансового сприяння Міжнародного фонду "Відродження"...

Вл. Іл'ф.

У ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ

У "Товариства Ромів" роботи вистачає

КО "РОМАНО АМАЛІПЕ" БУТ БУВТИ

Наше "Товариство Ромів" створене у вересні 1998 року як політична громадська організація. Вона діє на території міста Херсон та в Херсонській області. Метою її створення з самого початку було, найперше, вирішення проблем, пов'язаних із соціально-економічним розвитком ромів: подолання негативного стереотипу суспільного сприйняття ромів як членів української та світової спільноти; поновлення й розповсюдження нашої культурної спадщини у області та за її межами; благодійна діяльність та інше.

Протягом останніх двох років наше товариство активно співпрацює з Міжнародною організацією з міграції населення (МОМ). Постійно йде збір та накопичення інформації про жертв Голокосту в роки Другої світової війни. Ми провели велику роботу з розповсюдження гуманітарної допомоги серед жертв Голокосту. З ініціативи товариства проведено відповідне статистичне дослідження, яке свідчить: на території Херсона та області мешкає понад 300 осіб, котрі так чи інакше пов'язані з Голокостом. Зібрано, крім цього, й близько 30 відеокaset із записами свідчень його жертв, що перевищує 5000 хвилин відеочасу. На нинішній рік також підписаний відповідний

договір про допомогу жертвам Голокосту.

У межах своєї статутної діяльності товариство збирає, узагальнює та аналізує інформацію зі ЗМІ, яка стосується як негативних, так і позитивних відомостей про ромський народ та окремих його представників.

На підставі аналізу здійснюється юридична, психологічна та інша допомога особам, які зазнали з цього приводу утисків. З боку активістів "Товариства Ромів" ведеться також необхідна робота, спрямована на підвищення суспільного авторитету ромів як повноцінних членів суспільства, формування позитивної думки про них, а також широкое розповсюдження культури цього народу. Так, у січні нинішнього року в Херсоні, на сцені кіноконцертного залу "Ювілейний" пройшов відбірковий тур обдарованих дітей для участі у Всеукраїнському телевізійному вокально-хореографічному конкурсі "Крок до зорки". У конкурсі взяв участь і маленький рома, який з великим успіхом виконав пісню "Дівчинка-цаганочка". Про концерт і юного виконавця було надруковано замітку в газеті "Наддніпрянська правда".

Юрій Іванченко,
голова "Товариства Ромів",
м. Херсон.

"Романі Катуну" - для ромів Звенигородщини

"Романі Катуну" - ле рома Звенигородщини

Звенигородську районну громадську організацію "Романі Катуну" було створено у 2001 році. З 2003-го вона діє у рамках програми, запровадженної МОМ, у першу чергу, має на меті підтримувати ромів, які зазнали лихоліття Другої світової війни. Таких у нас 24 осіб. Поки що ця допомога обмежується видачею продуктів, та й це вже немало, бо це гарний початок доброї справи. Тим більше, що своєю діяльністю Звенигородська громадська організація ромів охоплює й інші райони, які не мають аналогічних соціальних структур. Тож, "Романі Катуну" знають у

Тальному, Шполі, Смілі і навіть у Первомайську Миколаївської області.

Не оминула увагою "Романі Катуну" і місцево. Зібрали зацікавлених талановитих людей, домовилися з адміністрацією районного Будинку культури і відтепер Звенигородщина має власний ромський творчий колектив.

З нашою організацією рахуються, до неї прислуховуються й звертаються по допомогу. Та, зрештою, так і повинно бути. Бо хто ж подбає про ромів, як не самі ромі?

Один із тих, ким опікується наша районна громадська орга-

нізація "Романі Катуну", є житель Звенигорода Іван Петрович Коваленко, інвалід Великої Вітчизняної війни, учасник бойових дій. Пропонуємо читачам невеличку розповідь про цю людину.

Восени 1943 року поблизу села Новоукраїнка Чечельницького району Вінницької області стояв табір ромів. Німецькі солдати напали на цей табір, примусово позабірали коней і вози, худобу і все майно, яке у них було. Після цього фашисти почали проводити каральні операції, багатьох було розстріляно. Мало хто врятувався. Івану Петровичу Коваленку, 1924 року народження, вдалося втекти. Не потрапивши до діючої армії, він вступив до партизанського загону, брав активну участь у бойових діях. Під час тривалих боїв юнак, якому не виповнилося ще й 20 років, отримав тяжке поранення, і потрапив до госпітально. Партизанський загін пішов далі, разом із фронтом бойових дій, а Іван Петрович залишився у шпиталі, де лікувався близько 1,5 місяця. Видужав, та, на превеликий жаль, став інвалідом на все життя. Просився знову на фронт, проте через інвалідність його не взяли ні в армію, ані в партизанський загін.

Громадська організація "Романі Катуну" всіх ромів, які є інвалідами й ветеранами Великої Вітчизняної війни або ті, котрі пережили Голокост, взяла на облік. Тож є людям до кого звертатися по допомогу...

Петро Бурлаченко,
голова громадської організації "Романі Катуну",
м.Звенигородка Черкаської обл.

На світліні: Іван Петрович Коваленко.

ДОЛІ ЛЮДСЬКІ

ЦЯ СІМ'Я - НАША ГОРДІСТЬ

КАДІ ФАМІЛІЯ - АМАРІ ЛОШ

Немає в Одесі ромів, які б не знали Катерину Сайдаметівну Михай. Вона живе зі своєю сім'єю у місті біля моря майже 30 років. З чоловіком Володимиром Дербішовичем (нині покойним) об'їхала весь Радянський Союз.

Жили і в Кишиневі, і в Алма-Аті та всюди залишали по собі добре слово. А раніше, згадує Катерина Сайдаметівна, слово важило багато... І цитує вірші Миколи Козимиренка:

*Я пам'ятаю ті роки,
Коли ромов довіряли,
Коли лиш потиску руки
І слову честь свою виграли.*

Люди були дружини, говорять Катерина Сайдаметівна, й прости. У ті часи важко було всім, а ромам удвічі. Та все пережили - і голод, і страшну війну. Фашисти забирали чоловіків, гвалтували молодих дівчат. Табори розстрілювали - хотіли ромів стерти з лиця землі. Роми підтримували одне одного і дружили з усіма: росіянами, євреями, українцями... Після війни почали налагоджувати життя. Та паспортів у ромів

не було, ромі були мов ті "мертві" душі... Лише в 1954 році Катерина Сайдаметівна отримала паспорт.

Катерина Сайдаметівна Михай

- мати-героїня: у неї 8 дітей. Своїх дітей завжди вчила бути дружними, справедливими, поважати старших. Діти повиростали, онуки вчаться, а я, говорять Катерина Сайдаметівна, допомагаю людям своїми порадами, досвідом.

Родина Михай на чолі з Катериною Сайдаметівною обрала кращою ромською сім'єю в Одесі та області.

Жужуна Дудучава,
голова Одеського обласного товариства ромської культури "Романі Збора"

На жаль, у нашій країні склалися хибне уявлення, що в роки Великої Вітчизняної війни ромі десь відсиджувалися. Окремі факти їх участь, звичайно, подавалися в нашій пресі, але їх було дуже й дуже мало.

Наша газета хоче відновити

НІХТО НЕ ЗАБУТИЙ... КОНІК ЧІ БІСТЕРДО...

справедливість. Тому ми звертаємося до наших читачів з проханням надіслати нам відомості про ромів, які воювали в лавах Радянської Армії і загинули на фронті чи в партизанських загонах, а також про ще живих ромів-ветеранів. Бажано було б додавати і фотознімки.

Отже, в цьому номері ми хочемо повернути із небути одного з рядових Великої Вітчизняної - Григорія Корнійовича Білащенко. Пропонуємо читачам скупи відомості про нього.

Григорій Корнійович Білащенко, 1922 року народження, народився у сім'ї ослих ромів у селі Дмитрівка, що на Черкащині. Син коваля. Закінчив сільську школу.

На початку Великої Вітчизняної війни був призваний до лав Радянської армії і направлений на навчання в офіцерське училище в місто Кутаїсі. Закінчивши училище, воював у діючій армії. Загинув перед самим кілцем війни. Тяжко поранений, він передав із госпітально цю фотографію через товариша своїм батькам.

А до нашої газети знімок потрапив від брата Григорія Корнійовича - Івана Корнійовича, який теж пройшов усю війну, двічі був тяжко поранений, нагороджений багатьма орденами та медалями.

Нині Іван Білащенко мешкає в місті Черкаси.

На світліні: Григорій Корнійович Білащенко

РОМ-ПРЕС

Релігійна святкова конференція

Виповнилося 4 роки ромській християнській евангелістській Церкві Живого Бога. 14-15 травня в Ужгороді відбулася святкова конференція, присвячена чотириріччю цієї Церкви. Проходила вона у Будинку вчителів на Православній набережній.

На конференції для ромів було прочитано лекції і проведено богослужіння пасторами Йосифом Ляцком, Яношем Балоном, Вадимом Хльобасом, Карлом Бругошем, Михайлом Балком, Іваном Білецьким, Ярославом Кондричем та єпископом Сергієм Балком.

Дружина Лужкова - мільйонерка

Серед ста найбагатших бізнесменів Росії перший у списку - екс-керівник компанії "ЮКОС", власник майна на суму 15,2 мільярда доларів Михайло Ходорковський. У цей "престижний" список вписалася і єдина жінка - дружина мера Москви Юрія Лужкова Олена Батурина (1,1 мільярда доларів).

СПІВЧУТТЯ

РОШТАШ Ласла Миколайовича,
який прожив 61 рік.

Світла пам'ять про нього назавжди збережеться в серцях тих, хто знав його.

Колектив газети "Романі Яг"

"БЕЗ СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ" "БІ ЧОВРІМАСКО"

Чимало змінилося у ставленні до ромів у нашому місті й області за цей рік, після того як члени Чернігівського національно-культурного товариства "Неве Рома" звернулися до голови обласної держадміністрації Валентина Васильовича Мельничука з проханням розібратися у фактах дискримінації та переслідування. Проте із зміною деяких відповідальних працівників та керівників на нас знову лавиною покотилися обвинувачення та переслідування, за юридичною термінологією - "без складу злочину".

Газета "Романи Яг" уже писала про те, що в засобах масової інформації, зокрема газеті "Гарт", постійно допускаються негативні висловлювання на адресу ромського народу, які принижують його національну гідність. Практично застосовується "мова ворожнечі". У кримінальній хроніці обов'язково підкреслюється національність при описі злочинів, які скоюють роми.

У правоохоронних органах присутні і випадки побиття підозрюваних їхніми працівниками, як це сталося у Ніжинському міській відділі УМВСУ в Чернігівській області, коли побити Зерниченка В.М.

Наведемо ще факти упередженого ставлення до ромів та знущань над ними.

8 березня минулого року в Чернігові проводилися масові обшуки за виявленням наркотичних засобів у ромських сім'ях, які не мали до цього абсолютно ніякого відношення. Проте на скарги, зокрема сім'ї Поленка О.М. (педагога і офіцера запасу), прокуратура Чернігова навіть не визнала за необхідне дати відповідь.

Місяцем пізніше інвалід дитинства Миколаєнко Р.М., житель м. Ніжин, батько чотирьох дітей,

працівниками міліції був доставлений у м. Конотоп - для дачі свідчень. Там він пробув добу. До нього були застосовані методи фізичного впливу (побої, удавлення), в результаті яких було заподіяно тілесні ушкодження середньої тяжкості.

У березні-квітні вже нинішнього року по всій Чернігівщині проводилися масові затримання громадян ромської національності, незалежно від статі та соціального становища. Громадяни примусово доставлялися в Управління внутрішніх справ Чернігівської області чи в міськ (рай) відділі міліції, було зроблено дактилоскопію.

7 березня біля авторинку у Чернігові був затриманий на старому "Москвичі" Дроменко О.І. Доставивши його в УВС Чернігівської області, в його автомобілі провели обшук, а самого затриманого зобов'язали написати пояснення. У нього було взято відбитки пальців. Через кілька днів у Новоселівці був затриманий Дроменко М.І. і доставлений в УВС - також зроблено дактилоскопію. У тому ж таки березні в це ж управління внутрішніх справ привезли для зняття відбитків пальців Матусевича Р.О.

У районі "Нова Падусівка" на своїй автомашині був затриманий Волошин Р.В. (придбав авто два тижні тому). Не беручи до уваги його розповідь про недавнє оформлення автомашини в ДАІ і перевірку техпаспорта, ав-

томашину було відправлено на штрафний майданчик, а самого Волошина Р.В. примусили зробити відбитки пальців і знятися на відеокамеру. Інших порушень з боку Волошина Р.В. встановлено не було, проте в нього взяли гроші за штраф - стоянку автомобіля і за послуги експерта Крим цього, слідчий ДАІ Новозаводського району Чернігова Чайка змусив купити йому талони на 40 літрів 92-го бензину.

18 березня нинішнього року у рома із Ніжина Медведенка А.І., який по своїх справах зайшов у Ніжинське МРВ УМВС, без будь-яких пояснень взяти відбитки пальців. У цей же день і у тому ж Ніжині в районі "Сільмаш" були затримані молоді йому талони В.С. та Зерниченко О.В., які збирали в селі Лосинівка чорний домашній брукхт. Доставивши хлопців (а вони не так давно отримали паспорти) в міський відділ міліції, також узяли в них відбитки пальців і примусили їх взяти на себе крадіжку, незважаючи на те, що в них у машині був лише чорний домашній брукхт: відра, велосипедні рами, домашній залізний посуд і т. ін. Не нав'язавши хлопцям крадіжку, співробітник ДАІ В. Бичук примусив їх купити для нього мобільну картку на 50 грн, "могорич" на 50 грн. (горілку, закуску) і забрав 10 доларів.

Примуючи хлопців взяти на себе крадіжку, погрожував, що в їхній машині може "знайтися" і макова соломка.

1 квітня Ніколаєнко В.Г., придбавши старого "Москвича", зайнявся недалеко від дому його ремонтом. Співробітники ДАІ, незважаючи на пред'явлені необхідні документи, хотіли відправити автомашину на штрафну стоянку. Але, змінивши своє рішення, наказали привезти їм у міськвідділ міліції 40 літрів 92-го бензину. Замість бензину Ніколаєнко В.Г. купив талони на 20 літрів, віддав їх робітникам ДАІ, а 20 літрів залишився "винен". Тут же його примусили зробити відбитки пальців і сфотографуватися. Затриманий був з 13⁰⁰ до 19⁰⁰.

У цей же день у районі "Мо-

гилівка" був затриманий 15-літній Золотарьов А.А., який зібрав по смітниках близько 280 кг чорного домашнього брукхту. Цей брукхт - співробітник Вертківського посту ДАІ м. Ніжин, поїхавши разом із неповнолітнім, здав на приймальний пункт, а гроші (близько 70 грн.) забрав собі. Підліток живе з бабусею Золотарьовою Р.І., яка нещодавно так давно перенесла інсульт.

Це лише деякі факти порушень прав людей, які намагаються жити за законом і якось заробити собі на життя, ядє всі ці роми - законслухняні громадяни. Факти були викладені нами, за підписом жителів Чернігівщини, у листі до голови облдержадміністрації п. Мельничука В.В. з проханням зупинити свавілля та беззаконне з боку працівників міліції. Валентин Васильович віддав письмово розпорядження своїм працівникам перевірити вищевикладені факти і розібратися та вжити заходів, а також запросити представників обласних ЗМІ і провести з ними відповідну роботу.

Члени Чернігівського товариства "Неве Рома", всі роми Чернігівщини щиро дякують голові Чернігівської обласної державної адміністрації В.В. Мельничуку за оперативне реагування. Якщо більшість посадовців будуть схожими на Валентина Васильовича за своїми професійними якостями та принципами, на Чернігівщині, а також і в усій Україні, буде порядок і національні меншини відчують себе захищеними.

Марія Іванова,
адвокат
національно-культурного
товариства
"Неве Роме",
м. Чернігів.

ВЧИМСЬ СЕБЕ ЗАХИЩАТИ?

... АЛЕ Я УСЕ ЩЕ НЕ ВПЕВНЕНИЙ У ТОМУ, ЩО ЦЕ ДИСКРИМІНАЦІЯ

Створюється враження, що експерти в сфері дискримінації є всюди. І багато хто скаже вам, що якщо ви відчуваєте, що піддалися дискримінації, то так воно і є насправді. Але це обов'язково означає, що ви стали жертвою дискримінаційної дії. І це, безсумнівно, правда: не всі дії, які завдають шкоду - дискримінаційні. Важливо при цьому пам'ятати такі:

• Насамперед, далеко не всі люди, котрі не є експертами, реально знають досить про те, що можна, а що не можна розглядати як расову дискримінацію за законом. Якщо ви думаєте, що піддалися дискримінації, то це необхідно перевірити по описах прямої і непрямої дискримінації. Чи потрапляє це під одну з категорій? Рекомендується також зв'язатися з ERRC або з однією з місцевих організацій, яка займається антидискримінаційною діяльністю, і довідатися, чи можна почати які-небудь дії.

• Фактично міжнародне право в антидискримінаційній області дуже сильне. Багато експертів сходяться на думці, що заборона на расову дискримінацію має силу звичайного міжнародного права, що расова дискримінація заборонена всюди, навіть якщо ваша країна ніколи не приймала законів проти дискри-

мінації і не ратифікувала Міжнародну конвенцію про ліквідацію усіх форм расової дискримінації.

Ваші відчуття є також хорошим індикатором у тому, чи піддалися ви расовій дискримінації, чи ні, тому, якщо ж ви раптом відчуваєте, що піддається дискримінації, тоді існує реальна можливість того, що так воно і є насправді.

**ЯК Я МОЖУ
БОРОТИСЯ ПРОТИ РАСОВОЇ
ДИСКРИМІНАЦІЇ?**

Існує ряд способів боротьби проти расової дискримінації, як то:

- Місцеві антидискримінаційні закони.
- Інші закони, які прямо не зв'язані з дискримінацією, однак їх можна грамотно використовувати в дискримінаційних справах, наприклад, закони, що захищають гідність людини.
- Міжнародне законодавство, у тому числі:
 - Міжнародна конвенція про ліквідацію усіх форм расової дискримінації (ICERD), зокрема, її 14-та стаття, що дає Комітету з ліквідації расової дискримінації право розглядати повідомлення від індивідуумів і груп, які стосуються порушення зобов'язань з даної конвенції.
 - Європейська конвенція про правах людини (ECHR): стаття 14

забороняє дискримінацію стосовно прав, гарантованих Конвенцією. Протокол №12 до Конвенції, відкритий для підписання в 2000 році, додає всебічну заборону на дискримінацію у всіх областях, за умови ратифікації Конвенції десятима державами Ради Європи. Активісти відіграють важливу роль у тиску на уряди для невідкладної ратифікації Протоколу №12.

• Директива Європейського Союзу про расову рівність: ця директива зобов'язує держави прийняти всебічні антидискримінаційні закони і заснувати ефективні структури, які виконують ці закони. Це формує частину законодавства Європейського Союзу, який і члени ЄС, і країни-кандидати однаково повинні відповідати. Активісти відіграють важливу роль у забезпеченні того, щоб держави вносили виправлення в законодавство, керуючись вимогами цього важливого інструменту.

• ERRC бореться з дискримінацією проти ромів з допомогою ряду дій:

- публікує інформацію про ситуацію з правами ромів;
- захищає права ромів на міжнародному рівні;
- учить ромів діяти у своїх власних інтересах з допомогою освітніх програм про правах людини;

• направляє справи в національній і міжнародній суди від імені ромів-жертв дискримінації і з приводу інших форм порушення прав людини.

Якщо ви вважаєте, що піддалися чи піддається дискримінації, ви можете звернутися до місцевого адвоката і потім, співпрацюючи з ним, подати заяву в ERRC для одержання гранта на юридичне представництво. Критерії для заявки на грант на юридичне представництво доступні на сайті ERRC англійською і ромською мовами: <http://www.errc.org/grants/repres.shtml>, або ви самі можете звернутися в офіс ERRC.

Судові позови є вирішальним моментом у боротьбі проти дискримінації. Однак для досягнення справедливості одного судового позову недостатньо. Дії проти дискримінації повинні бути ретельно сплановані й скоординовані. Так, важливо обміркувати ті стратегії, у яких будь-які впливові партнери - журналісти, міжнародні громадські організації, міжурядові органи - будуть вашими союзниками. Приміром, в останній справі, після того як ERRC задокументував випадок расової сегрегації у шкільній системі Острови, не тільки розглядалася справа в місцевому і міжнародному

суді від імені батьків 15 ромських дітей, сегрегованих у школах Острови, але також:

- була проведена прес-конференція для місцевих і міжнародних ЗМІ, на якій оголосили про початок розгляду цієї справи;
- була опублікована всебічна доповідь з питання сегрегації ромських дітей у чеській шкільній системі (на чеській і англійській мовах);
- була проведена робота з місцевими групами до, а також і після початку розгляду судової справи, з інформування про можливий ефект подібної акції;
- ERRC надав матеріали про сегрегацію в чеській шкільній системі міжнародним організаціям, таким як Комітет ООН з ліквідації расової дискримінації і Європейська комісія проти расизму і нетерпимості;
- продовжується робота з журналістами і після початку розгляду справи, щоб залучити їх до подальшого її висвітлення.

• ERRC готовий обговорити з активістами і партнерськими організаціями питання поліпшення використання інформації про права людини і посилення ефективності від правозахисної діяльності. Докладну інформацію про діяльність ERRC можна знайти на сайті: <http://errc.org>.

РІК ПОЛЬЦІ В УКРАЇНІ

МИНУЛЕ І СУЧАСНЕ - ПІД ВІДКРИТИМ НЕБОМ

ПАЛУНІБЕН АЙ АДАДІВЕСУТНО - ТЕЛО ПУТЕРДО ЧЕЙРІ

18 травня відзначається Міжнародний день музеїв. У Європі створена і діє велика кількість різноманітних меморіальних центрів, кімнат пам'яті, персональних, етнографічних музеїв. Але аналогів такого, який функціонує у м. Тарново в Польщі - немає. "Табір під відкритим небом" - так названо етнографічний польський музей, який почав свою роботу у квітні двадцять п'ять років тому.

Створення етнографічного музею розпочалося з виставки, присвяченої ромській тематиці організованої Тарнівським етнографічним музеєм у 1979 році. З того часу працівники цього закладу культури почали цілеспрямовано збирати матеріали з історії й культури ромів.

У 1990 році невелика виставка переросла у постійно діючу експозицію. Фактично створення музею ромського мистецтва чет-вертого світового Конгресу ромів

На сьогодні це один із найбільших музеїв, де представлена культура, зразки мистецтва ромів усієї Європи; розповідається про їхнє романтичне життя, важкі умови кочування, драматичні сторінки періоду нацизму, мовні бар'єри. Є фрагменти, в яких проілюстровані історія ромських королів Польщі, період післявоєнної свободи та наслідки заборони кочування у 1964 році. Документально занотований світ того періоду, коли ром був вільний і жив у повній гармонії з природою.

у містечку Сероцькі під Варшавою. Спочатку більшість матеріалів були присвячені роман Польщі і охоплювали значний історичний період. Науковцями музею було знайдено, систематизовано і описано важливі архівні документи, ілюстрації, художні мініатюри на історичні теми.

Поступово колекція доповнювалася експонатами - фотографіями, документами, взірцями одягу, картинками, виробами з дерева, металу, лози і т.ін., що відкривало культуру та історію ромів Європи (Англії, Франції, Німеччини, Угорщини, Швеції та інших країн).

Зараз експозиція музею починається з карти Європи, на якій схематично відтворений шлях кочування ромів в Індії в Європу. Представлені документи, найстаріший з яких - оголошення про продаж ромів-рабів у Румунії, датований 1322 роком, гравюри німецьких та французьких художників, на яких зображені кочові ромські табори, предмети побуту.

У музеї зібрана також унікальна колекція жіночого та чоловічого одягу різних етнічних груп, сценічні костюми, металевий і дерев'яний посуд та ін.

Робота цього дуже цікавого закладу культури є плідною завдяки напруженій праці директора музею - **Адама Бартоша**. За національністю пан Адам - поляк. Проте багаторічна робота з ромами, які ставляться до нього як до свого друга і розкрили йому багато таємниць свого життя, наполеглива праця з історичними матеріалами дозволили Бартошу стати одним із найкращих ромологів Польщі. Крім того, він самотужки вивчив ромську мову і добре розмовляє кількома її діалектами.

Широко представлена ромська спільнота світу, в тому числі й України: одяг, предмети побуту, традиційні вироби, що виготовлялися на продаж чи обмін, музичні інструменти.

Маловідомими для широкого загалу відвідувачів є матеріали великої експозиції, які представляють ромську літературу: поетів, письменників, ромологів, істориків. Серед них значну увагу приділено славній зачинательці ромської поезії **Папуші**, іншим поетам - **Едварду Дембціцкому**, **Терезі Мірді**, **Ізольді Квек**, **Карлоу Гермінські**, **Станіславу Станкевічу (Стахіро)**, **Джурі Махотину**, **Карлу Рудкевичу**, **Михайлу Козимиренку**.

Експозиція під відкритим небом ніби нагадує великий табір, що зупинився відпочити, кочуючи дорогами світу. Такої кількості табірних возів, певно, не зібрано у жодному музеї світу. Це і чудові англійські вурдони, і польські розкішні прикрашені караванні будинки на колесах, і бідні прості візки з тентом із лози. Вози "зимові" та "літні". На території музею є і значна кількість коней, які були передані представниками династії Квеків і будь-коли можуть бути впряжені у вози, щоб покатати відвідувачів. Яскраво вбрані тарнівські роми, музиканти, кухарі доповнюють, оживляють атмосферу перебування у таборі. Допомогає відчувати колорит біля ромського вогнища і капела музикантів, які зіграють чардаш, романс, серб'янку або інші традиційні ромські мелодії. Експозиційні костюми музею оживають, коли під небом Тарнова починають грати музиканти. Історія ніби переплітається з сучасністю.

Валентина Ткаченко

Нью-Коледж в Університеті Торонто став місцем проведення симпозиуму і фестивалю "Романо Дром", організованого місцевим "Рома Ком'юніті" - центром, очолюваним паном **Рональдом Лі** - видатним канадським ромом-музикантом з роду російських келдерарів і автором книги "Goddam gypsy". Нью-Коледж - перший і поки що єдиний вищий навчальний заклад у Канаді, в якому викладається ромська мова, історія і культура. Курс цей читає Рональд Лі. Фестиваль "Романо Дром" проводиться вдруге в цьому найбільшому в Канаді місті.

ФЕСТИВАЛИ У КАНАДІ ТА США Фестивалью анде Канада ай анде США

Нещодавно в Канаді та Сполучених Штатах відбулися два ромські фестивалі, перший з яких є одним із найбільш визначних у Північній Америці.

Отже, з 19 по 21 березня демонструвалися ромські документальні кінострічки - деякі досить відомі, як-от "Лачо Дром", але більшість нових: "О ту кало чірко-ро", "Джисленд він не існує", а також кілька нових фільмів виробництва Великобританії та Канади.

Симпозиум відкрив Рональд Лі доповіддю про історію ромської імміграції до Канади і їхнє становище.

Професор і директор ромського архіву в Астні д-р **Ян Ханкок** доповів про стан ромської освіти в США. "Найкращий досвід освіти ромських дітей у Сполучених Штатах накопичений не у державних, а у релігійних закладах", - зазначив професор. Проблема державних закладів освіти полягає в тому, що їм не вистачає вчителів з достатнім рівнем знань з ромської культури і поведінки, щоб успішно працювати з ромськими дітьми. Найбільш успішною була робота ромської школи у Сетлі, яка проіснувала 15 років. Секрет її успіху в тім, що вчителі мали відповідні лінгвістичні знання і культурну чутливість. Вони добре розуміли, що ромська дитина співіснує у двох різних світах, двох світосприйняттях і страждає, якщо вчитель не розуміє цієї внутрішньої боротьби.

Президент організації "Голос ромів" з містечка Себастополь (Каліфорнія) **Шані Ріфаті** висвітлює становище національних меншин у Косово і етнічне винищення там ромів. Пан Ріфаті має ступінь магістра хімії, який він одержав у колишній Югославії.

"Я мусив працювати у 4-5 разів більше, ніж будь-який сербський студент, щоб бути рівним з ними", Шані Ріфаті критично проаналізував роль "недержавних" організацій (НДО), яких налічується понад 400 у Косово, і назвав їх "Якщо дуже-дуже державними", а також запросив критично переосмислити "сутність гуманітарного бомбардування" та інших "демократичних" західних ініціатив, які призвели до геноцидних наслідків.

Молода ромська активістка, юрист із Нью-Йорку, яка народилася в Румунії, **Олександра Опреа** розповіла про стан ромського жіночого руху і про ті перешкоди, які мусять подолати жінки цієї національності у всьому світі. Пані Опреа пригадала, що на конференції в Гамбурзі жодної ромської активістки не було в президії, а жінки американських ромських лідерів часто не присутні в залі, бо поряються на кухні.

В рамках фестивалю "Романо Дром" я провела презентацію, присвячену творчій діяльності ромсько-

го українського поета, педагога, композитора і музиканта **Міхи Козимиренка**. Внутрішній світ поета і його "філософія буття" розкрилися для присутніх у всьому багатстві і глибині через його роздуми (у могому перекладі), а також через поезію і музику у виконанні самого М.Г.Козимиренка. На великому екрані один за одним з'являлися фотопортрети Михайла Григоровича у колі колег на Першому ромському конгресі України, фестивалі "Амала-2002" на Дні ромської мови у Київському Національному університеті культури і мистецтва, у театрі "Романс", під час круглого столу "Роми і ЗМІ" в Ужгороді, на святкуванні 65-ї річниці поета в Житомирі. Під музичним аккомпанементом поета у відеозалісі промудра розповідь про людей, які натхненно працюють в Україні у сфері ромської освіти і культури, виховуючи як ромів, так і неромів і збагачуючи життя всіх. Присутні були зачаровані мудрою поетською Михайла Козимиренка і висловили сподівання, що зможуть зустрітись і познайомитися з ним, а також прочитати його поезію у перекладі англійською чи принаймні транслітерованою ромською.

"Яка цікава людина!" - казали всі. Пізніше, **7-8 травня**, в містечку Себастополь біля Сан-Франциско відбувся другий ромський фестиваль "Хердельез", організований "Голосом ромів" і мешканцями Себастополь. Лунала Балканська музика, місцеві жителі вправно танцювали по-Балканськи, на сцені зивалися групи неромських виконавиць танцю живота. Балканські страви добре поєднувалися з місцевим вином і чудовою весняною погодою.

Тетяна Габріельсон, аспірантка Техаського університету США, спеціально для "Романі Я"

"НЕХАЙ КОЖЕН ЗНАЙДЕ СВІЙ ШЛЯХ ДО БОГА..."

"ТРОБУЛ САКО ТЕ АРАКГЕЛ ПЕСКО ДРОМ КО ДЕВЛОРО"

Отець Сергій

Настоятель цього храму - отець Сергій - яскравий і водночас дуже скромний представник великого й славного ромського роду Огли і син рідного дядька нашого Петра Огли - Кертулая-Миколи. Братньою радістю і ромською гостинністю зустрів нас у своєму домі біля храму отець Сергій зі своєю родиною: матінкою, дочкою, сином та служителями храму.

Спокоїно слухав і сприймав нашу розповідь про ромські громадські справи, ознайомився з підбіркою ромських народних вістей - газети "Романі Яг" за нинішній рік, яку ми подарували йому, і схвально відгукнувся про нашу роботу, але коли ми сказали, що хочемо на сторінках газети розповісти про нього, застеріг, навідріз відмовившись від фотографування і диктофонного запису: "Я не хочу, щоб мене прославляли... Хто я є на цій землі? Я ще й сам, врешті, не знаю, хочу пізнати це і своє призначення... Я лише слуга Божий, грішник на цій землі, і в молитві прошу у Господа прощення для себе і своїх рідних... Кожен приходить до Господа сам, і якщо мої справи допомагають це комусь прийти до Господа - я буду безмірно щасливий..."

Про своє минуле - мирське життя отець Сергій не говорив, але його улюблений менший брат Петро Огли знає, що воно було повсюдно нелегким... Закінчивши школу, юний Сергій здобув вищу освіту в Київському інституті культури, свого часу служив у лавах Радянської Армії в танкових військах, був призваний на ліквідацію наслідків Чорнобильської катастрофи з перших днів цього страшного для світу лиха. Далі - активне політичне життя... Увесь цей час душа його шукала сенсу життя... І Господь призвав його служити там, де немає між людьми відмінностей ні за кольором шкіри, ні за віком, ні за статтю, ні за національною приналежністю. Ром за походженням, син людський по народженню, він випромінює і несе людям мудрість і любов своєї душі, яка служить Господу.

Чим славиться древній ромський народ - розповідати можна багато... Але те, про що ми хочемо зараз розповісти, є випадком унікальним, огорненим глибокими філософськими та мистичними тасмніцями, освяченим проявом волі Всевишнього...

Група журналістів Вінницького регіонального Центру культури та мистецтва циганського народу "Девлеса, ромале!" вирішила відвідати протоієрея отця Сергія, який два роки тому дав благословення діяльності нашого Центру.

Поодинокі перехожі вказували нам дорогу на звишнестаму, з численними поворотами шляху до старовинного храму Преображення Господнього, збудованого ще в 1698 році...

Після закінчення Духовної Академії протоієрей Сергій одержував цікаві пропозиції про подальшу службу у престижних столичних храмах, але він вирішив відродити старовинний храм Преображення Господнього в сільській місцевості далеко від людних доріг, але серед людей, які допомагали, хто чим міг...

Храм Преображення Господнього

Близько чотирнадцяти років життя всі власні кошти і пожертви на цю святу справу було покладено з великою любов'ю до Господа і до людей...

І те, що тепер відкрилось нашим очам на місці колишньої зруйнованої, оскверненої, перетвореної майже на смітник будівлі, закінченої людьми, але не забутої Богом - тепер - відроджений і освячений Божою Благодаттю храм, що має дві церкви: малу, зимову - освячення Глави св. Іоанна Хрестителя - і теплу та застишу, у якій може поміститися на молитовній службі понад соток віруючих.

Друга церква, поєднана переходом із першою, це і є, власне, храм Преображення Господнього - велика, простора, світла із стріччастими високими вікнами, з міцними гаками на стінах, що тримали, мабуть, великі святі ікони; з старовинними святими образами; з новим прекрасним вівтарем; із сучасним дорогим великим панікаділом з-під високого купола...

На вівтарі - рідкісне зображення Георгія Переможаця на старовинній, подекуди поточений шашелями ікони, загорнутий у вишійий рушник. На стні біля вівтаря - велика ікона Пресвятої Богородиці, майстерно виготовлена і прикрашена в основному руками матінки і дочки отця Сергія - то сімейна і церковна реліквія. Є у храмі ще й мироточиві ікони... А історія однієї зі старовинних ікон просто легендарна... Якось принесли отцю Сергію стару дошку з припущенням, що це колишній ікона. Очистивши її, священик помітив сліди художнього письма і розмітив дошку на стні храму, неподалік від теперішнього входу... І - диво! Поступово, чи то від аури освяченого храму, чи то під дією молитов все чіпкіше і яскравіше стали проявлятися фарби, а тепер - неімовірно, але на темній колірній дошці за 2 роки з'явився рідкісний по зображенню триптих: ікона Святої Трійці в оточенні архангелів Михаїла і Гавриїла, із датою в правому нижньому кутку: 1811 рік.

Отець Сергій кожому з нас сказав кілька слів особисто - як відповіді на ті питання, які ми не наважилися йому поставити.

Любов творить чудеса

Матінка попросила його розповісти нам про ікону Богородиці. І тоді отець Сергій повідав про те, що пощастило йому нещодавно побувати в Греції на горі Афон біля чудотворних ікон, де щодобово звучать молитви, помолитися за себе і свою родину. Він вирішив торкнутися до чудотворної ікони Іверської Божої Матері конкою з відповідним зображенням, яку привіз із собою, щоб освятити її. Який же подив був у всіх присутніх, коли на цій його іконі зникло зображення, а натомість світлі з'явилися плями. Отець Сергій притис іконку до серця і відчув неймовірно тепло, струм, жар у всьому тілі і легкість, і те, що неможливо описати словами... І відбулося ще одне диво, поступово на очах присутніх знову на юнці проявився образ Іверської Божої Матері, хоча залишився навколо образа світлий ореол, наче священний знак благословення...

У кожного свої з'являються відчуття від дотику до цієї ікони, - про це свідчили усі присутні, - і кожен з нас тріх теж може засвідчити: адже це неймовірно - очевидне. Для першого - це був наче електричний розряд із поштовхом, і водночас повністю розрядився і відключився мобільний телефон; у другого - пашло жаром обличчя і наче підвищилася на кілька градусів температура тіла; у третього - немов відкрилася друге дихання і "виросли й розпрямилася крила"...

Швидкоплинне час, нам потрібно було поспішати, добиратися різними видами транспорту додому. Отець Сергій, проводжаючи нас, на прохання Петра Огли побачити рідного дядьку Миколу, заїхав з нами в сусіднє містечко, в якому мешкає родина Огли. Знову - радісна зустріч, традиційна ромська гостинність... Кертулай-Микола Огли - кременезний, міцної статури 73-літній ром - у присутності свого сина Сергія почувався, левно, якось особливо урочисто, наче він - син перед своїм батьком, бо дійсно, перед Господом ми всі почувалися дїтьми, як і перед тими, хто несе слово Боже до нас, грішних...

На численні прохання отець Сергій погодився сфотографуватися з батьком, братом Петром та Андрієм Сенченком для сімейного альбому, після чого фотоапарат став відмовувати на півці по півтора кадри...

Ми дуже просили отця Сергія, щоб він дозволив написати в газету про нашу зустріч, він погодився із засторогою: "Не хотів би, щоб, прочитавши статтю, люди стали шукати мене... Нехай кожен, хто хоче прийти до Бога, знайде для себе цей шлях... У кожного він свій, неповторний..." Під великим і незабутнім враженням від зустрічі й спілкування з цим непересечною людиною поверталися ми додому до Вінниці з благословенням отця Сергія, з Господньою Любов'ю, - та й донині тепло й світло на душі...

Наталія Немова-Сенченко,
Вінницький
регіональний центр
культури та мистецтва
циганського народу
"Девлеса, ромале!"

Іоанастар

Свѣнто Бахталo Лав

ШѢРО 1

Иоанно Болдѣмари допхѣнел пала Исосо

15. Иоанно допхѣнел пала Лѣ тай пхѣнел зоралз гласога: "Вов исин Кодѣва, пала Кастѣ мѣ дѣдуманем: Вов джѣла пала ман, а ачѣля англал мандар, колѣсти, со сля ды ман".

16. Тай Лѣхѣрѣ пхѣрдѣмастар свѣвѣрѣ амѣ прылиле бахт пала бахт.

17. Упхѣнѣмо дѣнья Моисея, а лачѣмо тай чачѣмо айле Исусостар Христосостар.

18. Дѣвлѣ нико никала на дѣхля, Екхѣбынѣмахоро Дѣвлѣ сѣкавѣ Пхѣхѣрѣ Дѣвлѣ.

19. Ахѣ исин Иоаннохоро допхѣнѣмо, кала Иудея бѣхѣлѣдѣ Ерусалимостар рашѣн тай леви-тонѣн тѣ пхѣхѣ лѣ "Ко ту?"

20. Вов пхѣнда тай на отпхѣндапѣ пхѣхѣрѣ лавѣндар, тай пхѣнда лѣнди, со вов на Христосо.

21. Тунѣи пхѣнѣнас лѣ: "Ту Илия?" Вов пхѣнда: "Нат", "Англунари?" Вов пхѣнда: "Нат".

22. Тай пхѣнѣнас: "Ко ту кацѣво син, тѣ дѣхѣ, тѣ пхѣнах колѣнди, ко бѣхѣлда амѣн? Со ту едѣжѣмо пала пѣ пхѣнега?"

23. Иоанно дѣлуманя: "Мѣ гласо, саво тѣпѣсѣвѣл дѣ шуки пхѣву, лѣчѣрѣн дром Дѣвлѣсти, сар пхѣнѣнас англунари Исаяя".

24. А кодѣла ка бѣхѣлѣдѣ сле фарѣсея.

25. Тай пхѣчѣлѣ лѣ: "Со ту болдѣх, сар ту на Христосо, на Илия, на англунари?"

26. Иоанно пхѣнда лѣнди: "Мѣ болдѣв дѣ пане, нѣ ачѣл машкар тумѣндѣ Кодѣва, Ка тумѣ на дѣхѣнѣн".

27. Вов джѣл пала ман, нѣ ачѣля англал мандар, мѣ на ачѣв тѣ роспхѣндѣ Лѣхѣрѣ пундранга.

28. Вса када сля дѣ Вѣфанѣя, пѣ коя рѣг Иорданостар, тѣв Иоанно болдѣна панѣга.

29. Пѣ авѣр дѣво дѣхѣлѣ Иоанно, сар Исусо дѣвлѣ лѣстѣ, тай пхѣнда: "Ахѣ Бакоро Дѣвлѣхѣ-

коро, Саво лѣл пѣ Пѣстѣ люмѣякоро бѣзѣмо".

30. Вов син Кодѣва, пала Ка мѣ пхѣнавѣнас: "Пала ман джѣл Мурш, Саво ачѣля англал мандар англунѣмастар".

31. Мѣ на Дѣхѣнавѣлѣ, нѣ авѣлѣм тѣ болдѣ важ колѣ, соб тѣ удѣхѣнѣл Лѣ свѣворѣ Израїли.

32. Тай допхѣнѣнас Иоанно: "Мѣ дѣхѣлѣм Дѣвлѣхѣкоро Фано, Саво сдѣхѣлас упраїлѣмастар тай ачѣлѣспѣ пѣр Лѣстѣ".

33. Мѣ на дѣхѣнавѣнас Лѣ, нѣ Кодѣва, Ко бѣхѣлѣда ман тѣ болдѣ панѣга, пхѣнда мандѣ: "Пѣ Кастѣ дѣхѣхѣга Фано, Саво сдѣхѣл упрал тай ачѣла пѣр Лѣстѣ, Вов исин Кодѣва, Ко болдѣла Свѣнтонѣ Фанога".

34. Тай мѣ дѣхѣлѣм, тай пхѣнавѣ: Вов Чаво Дѣвлѣхѣкоро.

Переклад
Миколи Бурлуцького
та Олени Марчук

Мѣха Козѣмѣренко

Я грѣшник,
Великий грѣшник.
Перѣступѣлѣ і видѣмѣ
И невидѣмѣ межу.
Караюсь -
Бѣзголовѣй вѣршник,
Завѣямѣ-повѣямѣ тужу.
Не вѣдѣболѣть
І не забудѣтьсѣ
Падѣннѣя-злѣту щѣсна мѣть.
Мѣй щѣм дощѣм
Прѣтупѣтьсѣ,
Гѣтарноу струноу продѣзвѣнѣть,
Озвѣтьсѣ пѣсноу
Чи тѣхѣм голосом,
Туманом спогадѣв
Навѣ сѣум.
Тодѣ долѣямѣ
Скрѣнѣ стѣснѣу я,
Стѣну зарѣчѣником
Трѣвѣжнѣх дѣум,
Так, я грѣшник,
Великий грѣшник,
І в залѣ спогадѣв
Прѣрѣчено хѣджу,
А грѣх пѣчѣ,
Чи є щѣсь прѣше?
Я сам сѣбе
Бѣзжалѣсно суджу!

Спочѣтку було Слово
Потѣм спѣкуси Змѣй.
Цѣ все не вѣпадѣково
В калѣйдѣскопѣ дѣй.

Стрѣмплѣннѣ і страждѣннѣ
І вѣдѣчѣдушнѣй крок.
Бог дарѣвав вѣзѣннѣ,
Нѣчѣстѣй - лѣхѣй рок.

І опѣтуслѣ небо,
Немов стѣпнѣвся час,
Дѣдѣ кожен лѣш дѣ сѣбе -
Надѣй вѣгнѣк згѣс.

Грѣхѣвнѣй пѣлѣ вѣкусѣвшѣ,
Пѣзнавшѣ його смѣх
Щѣ й досѣ не прѣзрѣвшѣ,
Всѣ живѣмо не так.

Спочѣтку було Слово,
Вже потѣм лѣхѣй Змѣй,
Шукаѣмо пѣдѣкову
В нѣчѣм тумѣнѣ мрѣй.

Поради віг Рага Драбаріне катаре Рага з 26 травня по 9 червня

Овен - ваша нерішучість трохи шкодить, адже обставини вимагають відповідальності за вчинки ваших деяких колег і родичів. Намагайтеся між важливими справами відпочивати та дарувати подарунки коханим.

Телець - ваші сімейні стосунки не такі вже й погані, як вам здається. Більше оптимізму! Вас люблять, цінують та прислухаються до ваших порад. У службових справах не намагайтеся зробити все і одразу. Виберіть головне, тоді радість від успіху відчувате повною мірою.

Близнята - життя буде здаватися вам сірим та безрадним доти, поки ви не візьмете на себе відповідальність і не зробите рішучі кроки. Не бійтеся втрачати, адже попереду - досить приємні знахідки!

Рак - на вас чекає підвищення по службі, але не всім це до вподоби. Що стосується домашнього господарства - зробіть ревізію та викиньте зайві речі, і вам стане легше дихати. Якщо буде можливість вирушити у недалеку подорож - скористайтеся цим.

Лев - хоча ваше матеріальне становище трошки поліпшилося, морального задоволення ви не відчуваєте. Можливо, проблема у минулому? Згадайте давніх друзів, подзвоніть їм. Невпевно, комусь із них потрібна ваша допомога.

Діва - кожне явище у нашому житті має дві сторони. Якщо добре нам, не обов'язково добре іншим. Ваша здатність приймати рішення не надає вам права вирішувати за всіх. А коли ви радієте своїм успіхам, хтось може приписати заслуги собі!

Терези - незважаючи на те, що діється навколо, ідіть уперед, реалізуйте свої плани. Не сумнівайтесь у відмінних результатах! Невеликі матеріальні проблеми згодом вирішаться, значні прибутки у вас ще попереду.

Скорпіон - ваш імідж доброї і чуйної людини може погіршитися. Краще відокремити особисте життя від професійної діяльності. Не будьте легковірними у грошових справах. Відвідайте старших родичів.

Стрілець - не переймайтеся з приводу негативного ставлення, що виникає у ваших знайомих та рідних, коли ви не в змозі виконати їх завдань. Ви досить об'єктивно можете оцінити себе і навіть похвалити або купити собі невеликий подарунок. Особа протилежної статі готова оспівдитись вам у коханні - не спійняйте її.

Козеріг - ваші дипломатичні якості зараз будуть дуже доречні, вирішення соціальних конфліктів - важлива справа у найближчі два тижні. Родичам не дуже до вподоби стиль вашого життя, але вони поки що не подають вигляду.

Водолій - будьте впевненішими у собі, не бійтеся порвати зі старими справами. Трохи зайвої активності та здорового глузду вам не зашкодять. Озирніться уважніше навколо - побачите багато цікавого. Фінанси приборежіть.

Риби - комерційні справи, особливо ті, що стосуються громадського заручвання, будуть вдалим. А недавній успіх членів вашої родини надасть вам додаткового натхнення. 29 та 30 травня сміливо купуйте або продавайте транспортні засоби.

ВІДПОВІДІ НА СКАНВОРД № 6(48) ЗА 5 ТРАВНЯ 2004 РОКУ

1. Калиф. 2. Жара. 3. Лат. 4. Лига. 5. Рару. 6. Батат. 7. Пост. 8. Омут. 9. Тор. 10. Вода. 11. Команда. 12. Потолок. 13. Помол. 14. До. 15. Нирка. 16. Суринам. 17. ТТ. 18. Си. 19. Трон. 20. Опт. 21. КПД. 22. Ата.

РОМАНИ ЯГ

Газета Закарпатського ромського культурно-просвітнього товариства
Регістраційне свідоцтво серія КВ №5877 від 20.02.2002 р.
Газета виходить за підтримки Європейської комісії та Інституту Відкритого Суспільства (м.Будапешт)

Шеф-редактор **Аладар АДАМ**
Редактор **Світлана НАВРОЦЬКА**

Редація не завжди поділяє позицію авторів. За точність наведених фактів відповідає автор. Редація зберігає за собою право виправляти мову і скорочувати матеріал.
Повний або частковий переклад матеріалів дозволяється лише з посиланням на "Романі Яг".

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: м.Ужгород, вул.Дунаєвського, 18,
телефакс (03122) 61-39-56.
E-mail: romyag@tn.uz.ua
http://www.romaniyag.uz.ua

Віддруковано в Ужгородській міській друкарні, вул. Руська, 13,
Умовн. друк. арк. 2,5. Тираж 2500. Зам. № 711

ХУДОЖНЯ ГАЛЕРЕЯ. РУБРИКУ ВЕДЕ МИКОЛА БЕССОНОВ

СПАДЩИНА РАБСТВА

Антоні Козакевич. "Циганська дівчина в халаті". 1909 р., п., о.

Репродукцію цієї картини я вперше побачив понад десять років тому. І зізнаюся - не повірив автору. Нерідко буває, що за ромську тему беруться люди випадкові, із числа тих, хто судить з чутка. От і тут: табірна дівчина в халаті на голому тілі, без широкої спідниці... Де ж це бачено?

З роками, однак, мої знання про ромську історію ставали глибшими. У моєму архіві стали з'являтися стародавні фотографії, на яких ромки з бідних кочових таборів з'являються напівроздягненими. І одного разу я змушений був визнати, що польський художник **А.Козакевич**, очевидно, малював із натури.

Відзначимо тут великий внесок польського живопису в етнографію. Крім місцевих ромів, художники зображували і тих, хто перебрався в Польщу в другій половині XIX століття; тут і келдерари з Румунії, і злиденні прибульці з Карпатського регіону. Зараз по картинах польських живописців можна вивчати табірний побут. До плеяди цих майстрів належить і Козакевич, чие полотно датоване 1909 роком.

Але все-таки - чому його героїня в халаті?

Тут ми торкаємося теми, якої мені страшно торкатися побожно, у короткий замітці. Дуже вже історична правда суперечить сучасним уявленням ромів про себе. **Ідіться про рабство ромів у Румунії.**

Я написав цей рядок і майже фізично відчуваю протест, який виникає в душах моїх читачів-ромів. Ім приємно вірити в легенду

кої праці, жили в крайній убогості. За їхню роботу стежили наглядачівати з батоном. Врожай у них забирали повністю, а ромськими промислами вони заробити не могли. Хазяї рідко дозволяли рабам відлучатися.

Після цієї передмови звернемося до свідчення з Роді.

Під час російсько-турецьких воєн багато офіцерів побували в Молдавії і Валахії - румунських князівствах. Для

моїх освічених співвітчизників рабство ромів не було секретом. Цитата, яку я приведу нижче, належить людині, правдивість якої ввійшла в приказку. Це -

Володимир Даль, автор знаменитого словника, збирач фольклору і письменник-етнограф.

"Потрібно знати, - пояснює В.Даль, - що в князівствах цигани винятково складають становище рабів, фортечних людей. Молдаван-кріпаки не буває. Цигани ці частково селилися в молдаванських селах, частково утворювали особливі поселення. До числа цих останніх належало і Стандешті. Проїжджаючи пуляцями, ви зустрічаєте ці житла напідвільних і не вірите очам своїм. Усе село - від старого до малого - ходить, влітку і взимку, голим; не вважають це за пере-

більшення: посилаюся на всекого, хто проїжджав, наприклад, із **Бухареста** в **Плоешті**. Там сорочок не знають зовсім; сидять у халупах своїх, бігають по вулицях, по воду, - повторюю - від старого до малого, - нагі. Зрідка, виходячи за село, накидають вони на себе спільний, сімейний, синій або сірий, з рам'я і лахміть халат або каптан... та й то на голе тіло."

Далі йде вартий уваги діалог з ромською дівчиною, яку взяли в служниця зі **Стандешті**.

Автор запитує в дівчини, де їй краще - у місті або в рідному селі. Тут веселаше, - сказала вона, - тут я одягнена; там у мене не було одягнено. Тобто, такого гарного у мене не було, - заперечив я. Ні, зовсім не було. Коли мене повезли в місто, то накинули з кучера халат, а коли привезли, то лані наказала посадити мене в підвал; там я сиділа два дні, поки мене одягли..."

Отже, тепер ми знаємо те, що лишилося за картоною Козакевича. Кілька поколінь ромів було насильно загнане в нелюдські умови. Рабство змусило їх поступитися багатьма ромськими звичаями. Значна частина навіть забула рідну мову. Після скасування рабовласництва в 1856 році багато румунських ромів покинули свої халупи і відправилися шукати щастя на чужині. Вони не відразу заробили собі на гідне життя. Якийсь час здивована Європа бачила цих кочівників напівголими. Тоді й примітив польський живописець засмаглу дівчину в старому халаті, яка сидить біля багаття.

РОМАНЕ ХАВЕНАТА

ТЕЛЯЧИЙ ПАПРИКАШ

1 кг телятини порізати на кубики, посолити, обкачати в муці і присмажити на гарячій олії у сковороді. Тоді викласти м'ясо у каструлі і поставити в тепле місце. У сковороду, де смажилась телятина, всипати трохи паприки, 1 ст. ложку муки, 1 ст. ложку сметани, 1 ст. ложку бульйону, скропити лимоном і проварити. Цією рідиною залити телятину. Подавати з галушками.

ГУРУВНЯКО ПАПРИКАШО

1 кг гурувняко мас чингердо пре кубики, лондарес, круял андо аро ай пекес про пгарбардо олія анде тигай. Пала кодо аврі лес о мас шувес анде піри ай шувес андо тато тран. Анде тигай, кай петьолас о мас шорес цера паприка, 1 б. рой аро, 1 б. рой сунтина, 1 б. рой зумі опрал шорес лимоно ай пре тавес (кіравес). Кодо ранташи опрал шорес про мас. Кетране ле галушкенца.

1. Фільмо "Парно... Калокан".
2. Комедія гіленца ай кгелипнаса.
3. Івентудні балвал.
4. Мануша, кай дживен.
5. Софа, канале.
6. Чпб (укр.).
7. Сі андо анро.
8. Презент.
9. Фужер.
10. Шанцо (грона).
11. Біладжавно мануш.
12. Звіро.
13. Спеціалісто песко делоско.
14. Май баро свацево.
15. ... Соіер (М.Твен).
16. Бірувляко продукто.
17. Леса скірін анде школа пре пгал.
18. Болді дай.
19. Анде школа: актово...
20. Фовро Ростов-на-21. Барі івентудні рота.
22. Ціпипе башнеско: Ку-реку

СКАНДИНАВСЬКИЙ КРОСВОРД

Відповіді у кросворд пишть російською мовою.

